

Možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí

Kristýna Hložková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kristýna Hložková**
Osobní číslo: **H17605**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociálního znevýhodnění, prostředí a podpory.

Příprava metodiky empirických částí, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- JEDLIČKA, Richard. Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím. Praha: Grada, 2017. 280 s. Psyché. ISBN 978-80-271-0096-5.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- KREBS, Vojtěch. Sociální politika. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2014, 171 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
- MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. Výchovné poradenství. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 363 s. ISBN 978-80-7478-356-2.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Veronika Pečivová**
Centrum jazykového vzdělávání

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

L.S.
doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 5.6.2020

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledky obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odprá-ří-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíáá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá možnostmi podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část vymezuje základní terminologii vztahující se k problematice socioekonomické znevýhodnění, prostředí, následky socioekonomického znevýhodnění a systému sociálního zabezpečení. Praktická část se zabývá analýzou výsledků kvalitativního výzkumu provedeného metodou rozhovorů s participanty, které byl proveden ve dvou sociálních službách v Hodoníně.

Klíčová slova: dítě, rodina, podpora, prostředí, socioekonomické znevýhodnění, systém sociálního zabezpečení

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the possibilities of supporting children from socio-economically disadvantaged backgrounds. The work consists of a theoretical and practical part. The theoretical part defines the basic terminology related to the issue of socio-economic disadvantage, the environment, the consequences of socio-economic disadvantage and the social security system. The practical part deals with the analysis of the results of qualitative research conducted using the method of interviews with participants, which were conducted in two social facilities in Hodonín.

Keywords: child, family, support, environment, socio-economic disadvantage, social security system

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Veronice Pečivové, za ochotu, odborné vedení, cenné rady a připomínky při psaní bakalářské práce, ale především i za podporu a její čas, který mi po celou dobu věnovala. Dále bych chtěla poděkovat participantům, kteří se zúčastnili mého výzkumného šetření. A také bych chtěla poděkovat mé rodině, partnerovi, přátelům za pomoc a podporu po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE	12
1.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	12
1.2 SOCIÁLNÍ POLITIKA	12
1.3 SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	13
1.4 SOCIÁLNÍ PATOLOGIE	14
2 DÍTĚ, RODINA A SOCIOEKONOMICKÉ ZNEVÝHODNĚNÍ	15
2.1 NEZAOPATŘENÉ DÍTĚ	15
2.2 RODINA	15
2.3 SOCIOEKONOMICKÉ ZNEVÝHODNĚNÍ.....	16
2.4 SOCIÁLNÍ STATUS	17
3 PROSTŘEDÍ	19
3.1 TYPOLOGIE PROSTŘEDÍ.....	20
3.2 SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ.....	20
3.3 LOKÁLNÍ PROSTŘEDÍ	20
3.4 VLIV PROSTŘEDÍ NA JEDINCE.....	21
4 NÁSLEDKY SOCIOEKONOMICKÉHO ZNEVÝHODNĚNÍ	23
4.1 CHUDOBA.....	23
4.2 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	25
5 SYSTÉM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	26
5.1 SOUSTAVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	27
5.1.1 Sociální pojištění	27
5.1.2 Státní sociální podpora	28
5.1.3 Sociální pomoc	28
5.1.4 Sociální služby	29
5.1.5 Sociálně – právní ochrana dětí	30
5.1.6 Sociální poradenství	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
6 METODOLOGICKÁ ČÁST	33
6.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÉ CÍLE	33
6.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	33
6.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	34
6.4 VÝZKUMNÁ METODA A TECHNIKA	35
6.5 REALIZACE VÝZKUMU	36

7	ANALYTICKÁ ČÁST	39
7.1	ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	39
7.2	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	53
7.3	DISKUZE.....	55
	ZÁVĚR	57
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	58
	SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	62
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	63
	SEZNAM OBRÁZKŮ	64
	SEZNAM TABULEK.....	65
	SEZNAM PŘÍLOH.....	66

ÚVOD

V České republice se zvyšuje výskyt dětí, které se nachází v socioekonomicky znevýhodněném prostředí. Takové prostředí, lze chápat jako překážku, která omezuje sociální růst dítěte ve společnosti. Prolíná se sociálním vyloučením, kdy je ohrožena existence dítěte, proto by se měli jednotliví členové prostředí podílet na zlepšení ekonomických a sociálních podmínek, které omezují a limitují osobní rozvoj dítěte a také každého člena společnosti. Také je důležité si uvědomit, že v dnešní době je mnoho možností, jak těmto dětem v takové situaci pomoci, ale i jak tyto možnosti podpory využít ve prospěch dětí.

Hlavním cílem teoretické části bakalářské práce je předat čtenáři celistvý pohled na problematiku možností podpory dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. V první kapitole jsme se zaměřili na základní terminologii, tedy vědní obory, jako je sociální pedagogika, sociální politika, sociální práce a sociální patologie, kdy se opíráme o odbornou literaturu, která se dětem a socioekonomicky znevýhodněnému prostředí věnuje. Druhou kapitolu jsme zaměřili na dítě, rodinu, socioekonomické znevýhodnění, ale i sociální status. Ve třetí kapitole jsme se zabývali prostředím, jejím dělením a vlivem prostředí na dítě. Dále jsme se ve čtvrté kapitole zaměřili na následky socioekonomického znevýhodnění, kdy jsme se zaměřili konkrétně na chudobu a sociální vyloučení. Poslední, tedy čtvrtou kapitolou je systém sociálního zabezpečení, kde jsme nejdříve zmínili soustavu sociálního zabezpečení a dále vymezili jednotlivé možnosti podpory.

Hlavním cílem praktické, empirické části je zjistit, jakým způsobem je poskytovaná podpora dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Výzkumný vzorek tvoří sociální pracovníci z Hodonína. V samotném začátku praktické části je potřeba si stanovit cíle výzkumu a výzkumné otázky. Ke zjištění výsledků použijeme kvalitativní výzkum s využitím metody interview. Získaná data prostřednictvím interview analyzujeme podle jednotlivých výzkumných otázek. Výsledky výzkumného šetření jsou uvedeny v poslední části praktické části, kdy navrhuje doporučení, které by mohly zlepšit současný stav zkoumané problematiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

Vymezení a definice základních sociálních pojmů jsou zde proto, aby došlo k lepšímu pochopení dané problematiky. Tato problematika je spojena s několika vědními disciplínami, které jsou vzájemně propojeny a také spolu úzce spolupracují. V průběhu historie se sociální pojmy a vědní disciplíny vyvíjely a různí autoři je definují jinak.

1.1 Sociální pedagogika

Je vědní disciplína, která je jednou z věd o člověku a svůj původ má v Německu, kdy se rozvíjí na dva základní směry. Především je součástí pedagogických věd i věd o výchově. Sociální pedagogika se kromě etických principů, sociálně patologických jevů, vztahů výchovy a prostředí, zaměřuje na aspekty výchovy dětí v rodinách. Cílem této vědy je přeměna dětí, mládeže, dospělých prostřednictvím výchovy i výchovného působení na rizikové skupiny nebo na sociálně znevýhodněné skupiny dětí, mládeže a dospělých. Pod pojmem „sociálně znevýhodněná skupina“ jde o děti a mladistvé z dysfunkčních rodin, tedy žijí v nevyhovujících podmínkách, trpí v rodinném prostředí a narušuje hodnotovou orientaci, intelektový, citový a mravní rozvoj. (Bakošová, Lubelcová a Potočárová, 2005, s. 9; Bakošová, 2008, s. 87; Kalnický, 2009, s. 45–47).

Výchova je proces, který je zaměřený na učení a socializaci, jejichž cílem je přetvářet člověka. Cílem výchovy v sociální pedagogice je pomoc a jejím výsledkem má být stabilní, integrovaná osobnost. Na základě sociální pedagogiky má výchova doprovázet dítě životem tak, aby dokázalo žít plnohodnotný život. (Bakošová, Lubelcová a Potočárová, 2005, s. 9; Bakošová, 2008, s. 51).

Sociální pedagogiku chápeme jako životní pomoc, s cílem poskytnout nejen starostlivost, ale především pomoc dětem, mládeži a dospělým, kteří se nachází v různých typech prostředí. Tato pomoc směřuje ke stabilizaci a integraci osobnosti. Při poskytnutí pomoci je důležité přesvědčit člověka, že si zodpovědnost za svůj život nese sám. (Bakošová, 2008, s. 58).

1.2 Sociální politika

Tento pojem se objevil na přelomu 19. a 20. století. sociální politika se skládá ze dvou pojmů. Slovo „politika“ pochází z řečtiny, dále bývá vymezována jako společenská činnost různých objektů, které ovlivňují společenskou realitu. Slovo „sociální“ pochází z latiny, jde o zlepšování společenských poměrů, snahy a úsilí slabých vrstev, závislých či

vykořisťovaných ve smyslu zlepšení sociální situace. Sociální politika je souhrn určitých opatření, jejichž cíl je směřovat k zajištění a vytvoření podmínek pro všestranný rozvoj dovedností a schopností každého člověka. Rovněž je ovlivněna společenskými tradicemi, kulturou, morálními principy, zákonitostmi, normativními procesy, ale také ekonomickou situací. Je nutné tedy vnímat sociální politiku jako celek, který je vázaný na své společenské okolí. (Kolibová, 2007, s. 11-13; Krebs a kol., 2010, s. 19).

„Je to rozdílné chápání rovnosti a sociální spravedlnosti, rozdílné názory na míru zodpovědnosti jednotlivce, postavení a funkce rodiny, místa a funkce nestátních subjektů, třetího sektoru, postavení a možnost působení obcí v sociální oblasti a přirozené funkce státu, jako subjektu sociální politiky a jejího garanta.“ (Strieženec, 1996, s. 153).

„Sociální politika je politikou, která se primárně orientuje na člověka, na rozvoj a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, na rozvoj jeho osobnosti a kvality života.“ (Krebs a kol., 2010, s. 17).

Od sociální politiky se očekává, že pro rozvoj každého jedince poskytne podmínky, motivaci, předpoklady i impulsy. Cílem sociální politiky je vytvoření podmínek a zajištění rovných příležitostí všem lidem. (Krebs a kol., 2007, s. 11; Kolibová, 2007, s. 14).

1.3 Sociální práce

„Sociální práce je to, co dělají sociální pracovníci, ... (nebo to, co prostě jiní – zdravotníci, učitelé, politici, rodiče ... nedělají).“ (Gulová, 2011, s. 14).

Sociální práce je odborná disciplína, která se zabývá speciálními pracovními metodami a zajišťuje profesní základ sociální péče o člověka. Tato odborná disciplína vychází z několika společenských věd (filozofie, sociologie, etiky, pedagogiky, psychologie) a vědecké poznatky aplikuje do praxe. Zaměřuje se na chod sociálních institucí, a tím se zaměřuje na pomoc, zabezpečení a starostlivost jednotlivce, skupinu nebo komunitu. Je nástrojem péče o člověka a hlavním činitelem při poskytování sociální pomoci. V praxi, jde o pomoc v podobě služby nebo aktivity, která má pomoci klientovi tak, aby si dokázal sám pomoci. (Strieženec, 1996, s. 161; Matoušek, 2008, s. 201; Gulová, 2011, s. 14).

Cílem sociální práce, je řešení sociálního problému společnosti, především její reflexí a zmírňováním vzniklého problému. Také základním cílem sociální práce může být sociální kontrola, podpora sociálních vztahů a sociálního prostředí. (Gulová, 2011, s. 14; Matoušek, 2007, s. 184).

1.4 Sociální patologie

Nadcházející vědní obor patří do odvětví sociologie, psychologie a zabývá se negativními jevy ve společnosti. Zkoumá podstatu, projev, výskyt, příčinu vzniku pro společnost a jedince. Zaměřuje se na prevenci a její nápravu. Některé jevy nemusí být vždy patologické, i když jsou považovány za deviantní. (Strieženec, 1996, s. 146; Kajanova, 2014, s. 10).

„Primární prevence spočívá ve zlepšování informovanosti veřejnosti o daném sociopatologickém jevu a jeho důsledcích. Směřuje k tomu, aby ke vzniku jevu vůbec nedošlo.“ (Vágnerová, 2004, s. 577).

1.5 Sociologie

Sám název „sociologie“ je zvláštní. Vznik z latiny spojením slov societas (společnost) a z řečtiny logos (slovo). Tato vědní disciplína je vědou zabývající se společností. Sociologie nám vysvětluje a poukazuje na určité jevy, se kterými se můžeme setkat ve společnosti ze sociálních příčin. (Jandourek, 2003, s. 13).

Jandourek definoval sociologii, že je: „Samostatná vědecká disciplína, jež se pokouší pomocí analytických metod a empirických technik zkoumat struktury, funkce a souvislosti vývoje společnosti a navrhnout o nich teorie.“ (Jandourek, 2003, s. 14).

2 DÍTĚ, RODINA A SOCIOEKONOMICKÉ ZNEVÝHODNĚNÍ

Sociální postavení rodiny a dětí je ve společnosti velmi důležité. Je nedílnou součástí společnosti, kdy se jednotlivé rodiny řadí do různých tříd a vrstev. Rodiny v rámci sociálního postavení zastupují své děti do určitého věku. Rodina znamená společenství muže a ženy, kdy utváří rodinné prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Existují prostředí, kdy rodiny jsou ovlivněny jistými negativními faktory, které naruší rodinné prostředí a stává se znevýhodněné. Jestliže se rodiny nachází ve znevýhodněném prostředí, nejsou schopny vést tak kvalitní a plnohodnotný život, který vy neohrozil vývoj dítěte.

2.1 Nezaopatřené dítě

Je dítě do ukončení povinné školní docházky, a to nejpozději do 26 let, podmínkou je soustavná příprava na budoucí povolání tedy studium. (Strieženec, 1996, s. 44).

Definice dítěte (článek 1): „Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jež se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Výbor pro práva dítěte, výkonný orgán řídící se Úmluvou o právech dítěte, doporučuje všem zemím, aby přehodnotily hranici dospělosti, pokud je stanovena pod 18 let věku.“ (Český výbor pro UNICEF, ©2004-2020).

2.2 Rodina

Rodina je definována jako: „Obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace, potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.“ (Linhart et al., 1996, s. 940).

V současnosti je možnost označit rodinu za křehkou, nestabilní, rizikovou instituci. Rodina je tvořena dvěma osobami, které tvoří manželský pár. Užívané definice rodiny se opírají o sňatek, narození či příbuzenství. Hlavní úlohou rodiny je výchova a reprodukce. Rodina zabezpečuje výchovu a obnovování generace. Je považována za základní článek sociální struktury společnosti. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 12–13; Strieženec, 1996, s. 186).

Rodina patří do všech typů společenství, kultur z historického hlediska. Tímto prostředím se zabývá pedagogika, sociologie, biologické vědy a společensko – vědní disciplíny. V tomto prostředí jsou důležité bezprostřední a důvěrné kontakty, skupinové zájmy, plány do

budoucnosti, vzájemná pomoc a kooperace. Každé rodinné prostředí si vytvoří svoji vlastní neformální atmosféru, která určuje, kdo do něj patří, a kdo zase ne. Lidé se učí prostřednictvím rodinného prostředí reagovat na okolní svět, na situace, v nichž se ocitají. Jedinec se učí základním sociálními rolím, kdy jejich obsah je velmi proměnlivý a podmíněn dobovou a kulturní situací. Současný stav rodinného prostředí je vystaven kritice, protože rodinné prostředí má poskytovat přiměřené množství a kvality podnětů a tím je ideální harmonické prostředí. Prostor ovlivňuje všechny členy rodiny a má silný vliv na jejich život. Důležitým prvkem, co má rodina splňovat je naplňovat základní psychické potřeby, tedy pocit jistoty a bezpečí. Mnoho pedagogů zajímá tohle prostředí z důvodů vytváření podmínek pro výchovu dětí a dalších členů rodiny. Každého jednoho člověka rodinné prostředí výrazně utváří, pomáhá mu naplňovat jeho potřeby a socializovat se ve společnosti. (Přadka, Knotová, Faltýsková, 2004, s. 26-28).

Hlavní podmínky, které ovlivňují kvalitu rodinného prostředí patří:

- Podmínky demografické (počet dětí nebo členů rodiny)
- Podmínky ekonomické (zaměstnanost nebo nezaměstnanost)
- Podmínky psychické (jednotlivé vztahy mezi členy rodiny) (Knotová a kol., 2014, s. 37).

2.3 Socioekonomické znevýhodnění

V literatuře a zákonech se setkáme s termínem sociální znevýhodnění, kdy tento termín nese stejné označení i význam, jako sociální znevýhodnění. Za sociálně znevýhodněné lidi můžeme považovat lidi, kteří žijí ve špatných bytových, hygienických a materiálních podmínkách. Finanční prostředky, které slouží k pokrytí nákladů rodinám nestačí a mnohdy i chybí. Mnohdy dochází k tomu, že díky nedostatku financí se stanou rodiny nebo jedinci závislí na sociálním systému. Sociální znevýhodnění nesouvisí pouze s nízkými příjmy, ale také vzděláním, patologickými jevy a prostředím. Tyto negativní faktory ohrožují nejenom vývoj dítěte, ale rodina se tím dostává do sociálního znevýhodnění.

Definovat dítě nebo žáka se sociálním znevýhodněním je poměrně obtížné. Vyhláška č. 147/2011 se snaží tuto problematiku konkretizovat. Sociálně znevýhodněné dítě pochází z rodin s nízkým sociálním postavením, kde se mu nedostává dostatečné podpory ve vzdělávání. Často jsou ohroženy sociálně patologickými jevy, pochází z ústavní, ochranné výchovy a rodin azylantů (Němec a kol., 2014, s. 30).

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání definuje sociální znevýhodnění jako: „a) Rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova nebo c) postavení azylanta účastníka řízení oddělení azylu na území České republiky podle zvláštního předpisu.“ (ČESKO, 561/2004 Sb.).

Do sociálního znevýhodnění přiřazujeme ty děti a žáky, které mají nízký socioekonomický status. Díky většímu procentu nezaměstnanosti u nás v republice jsou rodiny těchto dětí mnohem víc závislé na sociální podpoře státu. (Zíková a kol., 2011, s. 12).

Jeden z dalších faktorů, který je rizikový a ohrožuje nejen zdraví, ale i vývoj je prostředí, kde je kriminalita. V takových to rodinách je výskyt kriminality, rizikového chování a patologické jevy. (Zíková a kol., 2011, s. 13).

2.4 Sociální status

„Status“ znamená pozici nebo postavení člověka ve společnosti. Také užívaný termín, jako sociální postavení. Jedná se o společenskou prestiž nebo postavení, které získávají jedinci či skupiny od ostatních členů společnosti. Sociální status či sociální postavení je spojeno s různými životními styly. Vědní disciplíny, jako je sociologie nebo sociální psychologie se zabývají sociálním statusem – sociální rolí. Sociální status označuje určité postavení v sociálním systému dané společnosti, na rozdíl od sociální role, která vyjadřuje očekávané chování závislé na sociálním statusu. Americký antropolog R. Linton se ve 30. letech minulého století zabýval vztahem mezi sociálním statusem a sociální rolí, ze kterého vyplývá, že jedinec se chová ve společnosti tak, jak aby splnil povinnosti, práva a očekávání v rámci svých pozic dané role. Dále v průběhu let se statusy rozvíjí a dochází k utváření faktorů, kdy na základě některých statusů jsou buď vrozené (pohlaví), jiné jsou připsané (věk) nebo získané (prestiž, vzdělání). Sociolog Šafář se zabýval sociálním statusem, a co jej tvoří, příjmy (životní úroveň), životní styl (volný čas) a složitost práce. (Průcha, Mareš, Walterová, 2003, s. 219; Výrost, Slaměník, 2008, 60-64; Linton, 1938, s. 425-436; Šafář, 1969, 591-599).

Autor Petrušek vyjmenoval základní oblasti sociálního postavení lidí:

- a) hmotné statky (příjem, disponibilní vlastnictví, objem spotřeby)
- b) stupeň vzdělání (kvalifikace = lépe placená práce)
- c) moc (rozhodování ve věcech veřejných)

d) prestiž (získání a udržení respektu a moci)

e) osobitý životní způsob (seberealizace jedince) (Petrušek, 2009, s. 109).

V moderních společnostech jsou všechny tyto znaky spojeny s výkonem povolání (profesí) do určité míry, jestliže tedy víme, jaké povolání člověk vykonává můžeme si podle toho odhadnout jeho příjem, prestiž, vzdělání nebo způsob života. (Petrušek, 2009, s. 109).

3 PROSTŘEDÍ

Prostředí je pojem, který je všeobecně užívaným a známým. Je považováno za systém, který je otevřený a na základě toho je schopen reagovat na podněty, které jsou rozmanité. Prostředí odráží nejen potřeby subjektu, ale i objektu. V sociální politice a teorii vyjadřuje souhrn bytostí, jevů a podmínek, ve kterých jedinec žije. Všechno, co připadá jedinci vnější je považováno za prostředí. Objevuje se například v přírodních vědách nebo vědách společenských. Dále prostřední můžeme nalézt v různých slovnících, encyklopediích či učebnicích. Prostředí vyjadřuje určitý prostor a objektivní realitu. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 99; Strieženec, 1996, s. 176; Přádka, Knotová, Faltýsková, 2004, s. 24; Kraus, 2014, s. 66-67).

Mnoho definic uvádí, že tento prostor vytváří podmínky pro život, proto hovoříme o životním prostředí. V tomto prostoru, které umožňuje organismu žít, rozmnožovat se a rozvíjet se, působí různí činitelé. Máme-li na mysli život člověka, společnosti, pak do popředí vystupují nejen základní přírodní faktory (atmosféra, fauna, flora, voda), ale podmínky kulturní a společenské. Prostředí člověka na místo hmotných předmětů zahrnuje nezbytné vztahy a vedle materiálního systému duchovní systém například: morálka, umění a věda. Podstatné je, že prostředí, jako prostor obsahuje podněty nezbytné pro rozvoj osobnosti. Životní prostředí lze vymezit, jako prostor nebo místo, které člověka nejen obklopuje, ale také působí. Můžeme říct, že prostředí je historicky se utvářející systém, jako produkt oboustranných vztahů přírody a společnosti. Součástí společenská a přírodní tvoří životní prostředí a nepředstavují něco neměnného. Obě součásti podléhají změnám pod vlivem činnosti jedinců. Jednoduše to lze vyjádřit tak, že člověk není mechanický produkt prostředí. Člověk díky tomu, že bude mít aktivity může a dokáže měnit prostředí. Toto vědomé formování člověka působí na jeho osobnost a také ovlivňuje jeho způsob života. Samotná aktivní lidská činnost se stala základní podmínkou lidské existence, ale i podstatnou vlastností člověka. (Kraus, Poláčková 2001, s. 99; Kraus, 2014, s. 66–67).

Například R. Wroczynski definuje: „Prostředí jako systém podnětů, který je složkami celé struktury obklopující jedince a vyvolávající psychické reakce.“ (Wroczynski, 1968, s. 72).

B. Blížkovský definuje životní prostředí jako: „Část objektivní reality, s níž jsou lidé v interakci, kterou poznávají i přetvářejí, na kterou reagují, které se přizpůsobují.“ (Blížkovský, 1992, s. 35).

3.1 Typologie prostředí

Typologie prostředí nám může pomoci se seznámením s různými typy prostředí. Jednotlivé typy závisí na pohledu rovin nebo funkčních vztahů. K nejběžnějším patří podle velikosti prostoru, proto hovoříme o makro prostředí. Makroprostředí je prostředí, které vytváří podmínky pro existenci celé společnosti. Regionální prostředí znamená prostor v životě širší sociální skupiny na rozsáhlejší teritoriu uvnitř společnosti. Lokální prostředí je místem, spojené zpravidla s bydlíštěm. Mikro prostřední je to bezprostředním místem, ve kterém jedinec pobývá. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 100; Strieženec, 1996, s. 176; Kraus, 2014, s. 68-70).

3.2 Sociální prostředí

Tento termín má několik významů a také je označováno, jako kulturní nebo společenské prostředí. Sociální prostředí je vyznačováno skupinou faktorů, hustotou a rozmístěním obyvatel, etickou, profesní, věkovou vzdělaností. Sociální prostředí je úzce spojeno se společenským prostředním někdy je to chápáno, jako jeho součást. Do tohoto prostředí patří jevy, procesy, stavy a vztahy, které obklopují člověka v společenské vrstvě, sociální skupině, rodině a v celé jeho společnosti. Jde tedy o souhrn vlivů lidí a skupin, se kterými se jedinec setkává a silně působí na průběh jedincova edukačního průběhu a jeho výsledků. Prostředí je tvořeno hmotnými i nehmotnými výsledky lidské aktivity. Dále představuje soubor dispozic, které se podílejí na utváření člověka. Zároveň ho bereme jako soubor určitých vrstev a skupin. Vytvořená atmosféra, na které se podílí soubor osob nebo skupin se kterými jsou jedinci ve styku. Soubor jednotlivců, skupin, zájmů, se kterými je jedinec v kontaktu. Sociální prostředí představuje současné i minulé výsledky lidské práce. Za sociální prostředí lze chápat a pokládat to, co je součástí člověka v určitém celku, co ho ovlivňuje, obklopuje, a především na něj působí. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 100; Strieženec, 1996, s. 177; Průcha, Mareš, Walterová, 2003, s. 218).

3.3 Lokální prostředí

Definice lokálního prostředí je: „Je to prostředí, s nímž jedinec prochází pravidelně a bezprostředně do kontaktu v každodenním životě. Zahrnuje nejen přírodní kvality prostředí, ale také celý systém institucí sloužící společenskému životu, vztahy mezi lidmi, sociální normy a hodnoty, vzory chování, prostor pro činnosti ve volném čase.“ (Přadka, Knotová, Faltýsková, 2004, s. 30).

Lokální prostředí je významným socializačním činitelem kromě rodiny a školy. Nelze jej odloučit ze života jednotlivce. Je tvořeno skupinou lidí, která žije na organizovaném území a je pro ni typické společný styl života. Velký vliv na lokální prostředí mají společenské změny, které si podmaňují všechny společenské procesy. I při určitých změnách, které nastanou ve společenském životě nepřestává jedinec někam patřit, nadále je členem konkrétního lokálního prostředí, kde jsou mu předávány kulturní hodnoty určité společnosti prostřednictvím socializace. Na základě provedené metody zkoumání a pozorování ovlivňuje výchova lokální prostředí. Prostřednictvím lokálního prostředí dochází ke značnému ovlivňování výchovy u dospívající generace a to tím, že se formuje jazyk, předávají se vzory chování, hodnoty, ideály, možnost sdílení znalostí, zkušeností a tradic. Jeden z vlivů, který ovlivňuje lokální prostředí je kvalita a charakter přírodního prostředí. Důvodem snížení vlivu lokálního prostředí může být industrializace, sociální migrace a působení hromadných sdělovacích prostředků. (Přadka, Knotová, Faltýsková, 2004, s. 30-31; Knotová a kol., 2014, s. 40).

3.4 Vliv prostředí na jedince

Vlivem prostředí se zabývali představitelé už v řecké filozofii, kdy se zaměřili na podmínky, v nichž člověk vyrůstá. Vlivy prostředí slouží jako pozadí, na kterém se příznivě rozvíjejí vlohy. Prostor je učeno k tomu, aby se osobnost jedince mohla nadále rozvíjet. Směry jako organistický a mechanický kladou důraz na proces výchovy, kdy se jedinec přizpůsobuje podmínkám, které existují. Vhodnou otázkou je, jaké prostředí je optimální pro rozvoj jedince. Prostor, který vypadá na pohled zle, tak tomu již ve skutečnosti tak nemusí být a platí to i naopak. Vliv, který souvisí s prostředím se z hlediska prostředí projevuje odlišně na základě pohlaví. Podle provedených výzkumů zaměřené na vliv prostředí, výsledky prokázaly, že chlapci více podléhají těmto vlivům. (Kraus, 2014, s. 72-75).

Vlivy prostředí mohou jednání člověka:

- být překážkou nebo jej podpořit (hlučný prostor)
- formovat (účelový prostor)
- motivovat (vyvolávání určitého jednání) (Kraus, 2014, s. 74).

Obrázek 1 Schématické znázornění sociální dědičnosti (Kraus, 2014, s. 74).

Je dáno, že člověk nemůže žít mimo své přirozené prostředí. Také jedinci nemohou žít bez úplného sociálního kontaktu (sociální izolace). S podmínkami a prostředím se každý jedinec, vyrovnává určitou mírou úspěšnosti, která je závislá na individualitě jedince. Pokud dojde k neúspěchu, tedy maladaptaci, dochází k tomu, že jedinec není schopen se s danými podmínkami. Podmínkám se dokáže jedinec přizpůsob podle jak žije anebo podle svých potřeb. (Kraus, 2014, s. 75).

4 NÁSLEDKY SOCIOEKONOMICKÉHO ZNEVÝHODNĚNÍ

Následky problematiky socioekonomicky znevýhodnění (SES) mohou být různé, ale zejména v literatuře je najdeme především negativního charakteru. Termín socioekonomické znevýhodnění je pojem, pod kterým si můžeme definovat nebo představit odlišné věci. Například na základě stanovení následků socioekonomického znevýhodnění podle určité vědní disciplíny (sociologie) budou následky tohoto znevýhodnění odlišné, na rozdíl od definování či charakterizování těchto následků jinou vědní disciplínou.

Existující studie poukazují na pozitivní faktor, který disponuje se špatným zacházením rodiny s dítětem a vede to k chudobě nebo až extrémní chudobě. Také nezaměstnanost rodičů, zejména ze strany otců vede nejčastěji v rodinách k nevhodným přístupům k dítěti. Nepříznivá situace jako je chudoba či nezaměstnanost uvádí rodinu do velkého stresu, a tím dochází ke ztěžování fungování rodiny. Autoři Garbarino a Sherman zjistili, že v některých lokalitách, rodiny nejsou schopny využívat dostupné zdroje podpory a na základě nevyužití podpory se zvyšuje počet případů špatného zacházení s dětmi. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 143; Garbarino, Sherman, 1980, s. 188-198).

4.1 Chudoba

Chudoba je problém a také jev, který je přítomný v současné době nejen v rozvojových zemích, tak i v jiných. Mírou chudoby může být úroveň spotřeby a příjmů rodiny. Za nejspolehlivější měřítko je považován tzv. socioekonomický status (SES), který nezahrnuje jen faktory příjmů, ale také dosažené vzdělání rodičů a jejich zaměstnání. Za zdroje chudoby můžeme považovat nízké příjmy ze zaměstnání, nezaměstnanost, dosažené nízké vzdělání a nedostatečná úroveň vlastních zdrojů. Společnost má za úkol vytvořit určité podmínky k řešení chudoby, které by vedly k předcházení vzniku chudoby. K řešení chudoby se užívají nástroje a prostředky, které se přerozdělují a tím poznamenává charakter nebo podobu sociální politiky. Dilematem současné sociální politiky je: dlouhodobá ekonomická prosperita versus sociální nerovnosti. Postoje jednotlivců i celé společnosti se vzhledem k problematice chudoby mění a vyvíjí i v čase. Země, kde obyvatelé žijí v hospodářské prosperitě, tak jednotlivé státy zaručují minimální životní standard, který poskytují prostřednictvím různých sociálních dávek, aby došlo k minimalizování chudoby. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 81; Krebs a kol., 2010, s. 117-118).

Po skončení období druhé světové války se očekávalo, že nejen ekonomický rozvoj, ale i prosperita sebou přinesou chudoby, ale bohužel se tomu tak nestalo. Chudoba je stále obvyklým a masivním jevem liberálních ekonomik. Velké procento chudých nebo ohrožených skupin obyvatel, je zejména ve vyspělých zemích. Za zmírňováním chudoby stojí řada aktivit (Unesco, Rada Evropy), které mají na starost i sociální vyloučení. (Krebs a kol., 2010, s. 118).

Extrémní chudoba je považována za nejtěživější stadium chudoby, protože lidé nejsou schopni a nemají přístup k základním životním potřebám (jídlo, bydlení, zdravotní péče, hygiena, teplo), které potřebují pro své fungování i fungování ve společnosti. Také nemoci, prostituce a nárůst kriminality se pojí s chudobou. Úkolem tedy je, aby sociální politika dokázala zvládnout situaci chudoby, která je závažná a složitá. (Krebs a kol., 2010, s. 119; Gulová, 2011, s. 17).

Chudoba má značný vliv na jejich tělesný a duševní vývoj, přináší zejména zvýšená rizika, ale také je ohroženo jejich zařazení do společnosti. Děti pocházející z chudých rodin mají komplikace, které je provázejí již od jejich nitroděložního vývoje. U dětí s vyšší SES nejsou děti častěji hospitalizovány a netrvá u nich i delší hospitalizace, tak jako u dětí z chudých rodin. V průběhu jejich dětství prožívají traumatizující události. U dětí z chudých rodin, které jsou ve fázi dospívání se projevují deprese spojeny s dalšími psychickými problémy např. vyšší míra sebevraždnosti. Vliv chudoby se promítá i do dalších oblastí nejen zdravotní, ale i školní, kdy děti s nízkým SES dosahují horších školních výsledků i rozumových schopností. Značné rozdíly jsou i ve vyjadřování. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 82).

Další vlivy, jež vstupují do života dítěte nejsou jednoduché oddělit od SES. V mnoha případech se SES spojuje s rizikovými faktory jako je například: příslušnost k určité minoritě, psychické a duševní problémy v rodině. Proto by měli sociální pracovníci brát v průběhu hodnocení faktorů přikládat větší váhu, protože nízký SES ovlivňuje životy dětí v mnoha směrech. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 82).

Někteří autoři kladou důraz na stres jako nepříznivý vliv. Ekonomická situace a nouze o finance stresuje členy rodiny natolik, že to ovlivňuje jejich zdravotní a duševní rozpoložení, tím pádem je ohrožena péče o děti. Nedostatek finančních prostředků sebou nese například: špatný stav domu či bytu dochází k tomu, že nemohou být plně zajištěny základní potřeby

(jídlo, teplo, vlastní prostor), které děti ke svému vývoji potřebují a značně je to ovlivňuje. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 82).

Několik výzkumů potvrdilo, že rodiče, kteří jsou ekonomicky znevýhodnění jsou v obrovském stresu a mají specifické poruchy rodičovského chování. U těchto rodičů dochází k tomu, že nejsou schopni ocenit schopnosti a vývojové úspěchy svých dětí. Především dochází k tomu, že jsou rozdíly v komunikaci, tedy málo s dětmi hovoří a vážně i kvalita, jak formální, tak i obsahová. Matky s nízkým SES dokázaly častěji a přísněji potrestat své děti a při samotné výchově byly daleko více striktní, direktivní nebo omezující. Volný čas je také ovlivněn socioekonomickým statutem, na který dohlíží rodiče. Za nejslabší vliv k určení SES je samotný rodičovský příjem, ale na druhou stranu za nejdůležitější je považováno vzdělání a zaměstnání rodičů. Chudobou jsou nejvíce ohroženy rodiny, jenž mají jednoho rodiče. Podle výzkumů vyšlo, že žena, která má jedno dítě má o něco málo nižší plat než například žena, která nemá ani jedno dítě. Z ekonomického hlediska je pro dítě nejvýhodnější mít oba dva rodiče, tedy úplnou rodinu. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 82-83).

4.2 Sociální vyloučení

Užívaný pojem pro sociální vyloučení můžeme znát také jako sociální exkluzi. V Evropě v období druhé poloviny devadesátých let došlo k posunu k pojmu sociální vyloučení od pojmu chudoba a tím se i přesunul zájem sociální politiky. Na základě konceptu sociálního vyloučení se ve společnosti problém disproporcí horizontálních a nerovností, vedle třídních nerovností, jenž ohrožují existenci společnosti. (Krebs a kol., 2010, s. 137).

Draft definoval sociální vyloučení takto: „Chudoba a sociální vyloučení jsou definovány jako stav, kdy jedinec nebo skupina lidí neparticipuje plně na ekonomickém a sociálním životě společnosti a/nebo když jejich přístup k příjmu a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životního standardu, který je považován ve společnosti, v níž žijí, za přijatelný. V této situaci nemají často přístup ani k základním právům.“ (Draft, 2001, s. 11).

Ve výše uvedené definici je obsaženo, jak vyloučení ze společnosti v důsledku ekonomiky (chudoba), tak i vyloučení ze společnosti (sociální exkluze) z nedostatku přístupu ke zdrojům, která má společnost k dispozici. Za zdroje společnosti můžeme považovat: bydlení, trh práce, vzdělání, sociální ochranu a zdravotní péči. Z řad analýz, které byly zaměřené na sociální vyloučení a chudobu jsou tyto dva nepříznivé jevy důsledkem sociálních změn, jenž souvisí se socioekonomickým vývojem. (Krebs a kol., 2010, s. 138).

5 SYSTÉM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

Jedná se poměrně o mladou instituci, která se začala mezi 19. a 20. stoletím brát jako ustálená organizace. První náznaky sociálního zabezpečení se již začaly objevovat v bratrských pokladnách. Tyto pokladny fungovaly na určitém principu příspěvku, nejdříve šlo o princip dobrovolný a později se stal povinným. Tímto příspěvkem se vytvořily zdroje, které podporovaly nemocné, staré, chudobné a jejich rodiny. (Gregorová, Galvas, 2005, s. 25).

Pojem sociální zabezpečení patří k nejdůležitějším nástrojům pro realizaci sociální politiky. V samotné literatuře má několik nepřesných překladů, ale všechny znamenají sociální zabezpečení. Mezi slovy „zabezpečení“ a „bezpečnosti“ je značný rozdíl, a to zejména v pojetí sociálních systémů. V dnešní společnosti se tento termín obecně přijímán a užíván. (Gregorová, Galvas, 2005, s. 26; Krebs a kol., 2010, s. 175).

Podle Gregorové je sociální zabezpečení: „soubor právních norem, institutů, institucí a vztahů, jejichž účelem je předcházet možným sociálním rizikům, odstraňovat nepříznivé následky, které vzniknou jedincům v důsledku stanovených sociálních událostí, a vytvářet tak příznivé podmínky pro všestranný sociální rozvoj člověka.“ (Gregorová, Galvas, 2005, s. 26–27).

Za sociální událost jsou považovány různé tíživé sociální situace jedince, které vyplývají všeobecně z průběhu života a také podmínek dnešní moderní civilizace. Tyto tíživé situace jsou často spojovány s dopady, které jsou většinou ekonomicky nepříznivé. Podstata se klade jen na ty sociální události, jejichž nezbytnost a tíživost je součástí sociálního zabezpečení. Sociální zabezpečení má za úkol vytvářet podmínky pro život člověka, a to bez toho, v jaké oblasti se pohybuje, jestli ve zdravotní, sociální pomoci, státní sociální pomoci nebo v pojištění nemocenském a důchodovém. (Gregorová, Galvas, 2005, s. 27; Krebs a kol., 2010, s. 175).

Formy sociálního zabezpečení:

- Sociální příjmy (dávky dlouhodobé nebo krátkodobé)
- Sociální služby (informační, poradenské nebo navazující)
- Sociální azyly (různé formy azylů) (Krebs a kol., 2010, s. 176).

5.1 Soustava sociálního zabezpečení

Existuje řada přístupů vymezení sociálního zabezpečení. Lze jej vymežit jako, systém mimořádných zdrojů a tím zajistit přiměřenou úroveň sociálního zabezpečení. (Krebs a kol., 2010, 176).

Soustava sociálního zabezpečení je rozdělena do tří úrovní:

- a) Základní úroveň – tato úroveň je povinná pro všechny občany, kteří trvale žijí v dané zemi
- b) Skupinově doplňkové soustavy – jedná se o kolektivní zabezpečení
- c) Individuální – spoření, pojištění (Kolibová, 2007, s. 66–67).

Obrázek 2 Soustava sociálního zabezpečení (Kolibová, 2007, s. 67).

5.1.1 Sociální pojištění

Sociální pojištění je schopné řešit sociální situace, na které se může jedinec předem pojistit tím, že si odloží část svých financí na budoucí, nejisté, krátkodobé nebo dlouhodobé situace.

Zákon člení:

- a) Důchodové pojištění (zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů)
- b) Penzijní připojištění (zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů)

- c) Nemocenské pojištění (zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů) (Krebs a kol., 2010, s. 177-178).

5.1.2 Státní sociální podpora

Zaměřuje se na rodiny v určitých situacích a orientují se na jejich finanční podporu. Je upravena v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Tato podpora je funguje na principu potřeby (dávku dostane ten, kdo na základě příjmu splňuje stanovená kritéria) a univerzálním přístupem (každý jedinec, má nárok na podporu, jestliže se dostane do určité sociální situace). Dávky, které jsou poskytovány jsou poskytnuty na základě příjmů nebo majetkových poměrů a jsou financovány z prostředků státního rozpočtu. (Kolibová, 2007, s. 67; Durdisová a kol., 2005, s. 135).

Státní sociální systém poskytuje dávky:

- Přídavek na dítě
- Rodičovský příspěvek
- Příspěvek na bydlení
- Porodné
- Pohřebné (MPSV, ©2019).

5.1.3 Sociální pomoc

Jedná se o pomoc, která je poskytována sociálním subjektem občanům, kteří se nachází ve stavu nouze k uspokojování jejich potřeb v přiměřeném a nebytném rozsahu. Většina otázek sociálně – ekonomického charakteru dochází k časově omezené sociální suverenitě. Sociální systém reaguje na individuální situace jednotlivých občanů a je jeho cílem usilovat o to, aby jednotliví občané získali schopnost zabezpečovat své potřeby vlastními silami, maximálně mu poskytnout pomoc po dobu, po kterou toho není sám schopen. Tato pomoc má vést k tomu, aby poskytovala trvalou motivaci k vlastní aktivitě občana. (Kolibová, 2007, s. 70; Krebs a kol., 2010, s. 286).

Fungující sociální systémy musí být:

- Úměrné
- Dostupné

- Efektivní
- Finančně udržitelné (Kolibová, 2007, s. 70).

Nástroje sociální pomoci:

- a) Poradenství
- b) Sociálně právní ochrana
- c) Sociální prevence
- d) Sociální služby
- e) Dávky sociální péče-příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc (Krebs a kol., 2010, s. 292-303).

5.1.4 Sociální služby

Pojem sociální služba (social service) se používá k označení druhu sociální péče, která je poskytována službou buď státní nebo obecní instituce, jenž poskytuje pomoc jiné osobě, která se nachází v sociální nouzi. Nejstarší formou sociálních služeb byly útulky, např. ve Francii Boží domy, v Německu a Rakousku špitály a v Anglii domy chudých. (Tomeš, 2010, 38).

Sociální služby kompenzují sociální dávky tam, kde je to sociálně účinné. V některých případech je provoz sociální služby mnohdy finančně nákladnější, proto je vykonaná pomoc prostřednictvím dané služby mnohem účinnější než finančním prostředkem. (MPSV, 2019).

Sociální služby se dělí:

1. **Sociální poradenství** – se poskytuje osobám v tíživé sociální situaci cenné informace, které pomáhají k řešení jejich situace. Patří sem poradny jako: manželské, rodinné, sociální práce s osobami společensky nepřizpůsobivé a jiné.
2. **Služby sociální péče** – se poskytuje osobám, které vyžadují pomoc jiné fyzické osoby. Patří sem např. osobní asistence, tísňová péče, poradna samostatného bydlení, centra denních služeb a jiné.
3. **Služby sociální prevence** – patří sem např. telefonická krizová pomoc, azylové domy, kontaktní centra, krizová pomoc, nízkoprahová denní centra, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociální rehabilitace a jiné.

Na poskytování sociálních služeb se podílejí nejen obce a kraje, ale také nestátní neziskové organizace a ministerstvo práce a sociálních věcí. (MPSV, ©2020).

5.1.4.1 Azylový dům pro matky s dětmi

Jedná se o sociální službu sociální prevence, která poskytuje ubytování, stravování, podmínky pro osobní hygienu, vzdělávací, výchovné a aktivizační činnosti, sociální poradenství a krizovou pomoc. Cílovou skupinou jsou rodiny nebo matky s dětmi do 18let, které se ocitly v těžké životní situaci (sociální nebo bytová oblast). Cílem této služby je, naučit uživatelky dovednosti pro zvládání o vlastní osobu a rodinu. Dále poskytuje sociálně aktivizační činnosti pro rodiny a děti. (Azylový dům - Domov pro matky s dětmi Hodonín, ©2020).

5.1.4.2 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Tato služba je jednou ze služeb pro rodiny s dětmi, která se jim snaží poskytnout pomoc v nepříznivé situaci, ve které nachází. Kdy v důsledku nepříznivé situace je ohrožen vývoj dítěte a sami rodiče si nedokáží pomoci. Cílovou skupinou jsou rodiče s dětmi, kdy je ohrožen vývoj dítěte, rodiče řeší problémy s výchovou dětí, hospodaření s penězi nebo bydlením. Cílem služby je poskytnout klientům především pomoc a podporu při řešení jejich problémů (hospodaření s penězi, bydlení, péče o rodinné vztahy. (Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. *Oblastní charita Hodonín*, ©2020).

5.1.5 Sociálně – právní ochrana dětí

„Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.“ (OBECNÉ - Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí. *VOLNÁ SEKCE - Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí*, © 2020).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, vymezuje sociálně – právní ochranu dětí jako:

- a) dítě má ochranu práva na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) dítě má ochranu oprávněných zájmů, včetně jeho jmění,

- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- d) zabezpečit náhradní rodinné prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. (ČESKO, 359/1999 Sb.).

Úmluva o právech dítěte uvádí, že dítětem je jedinec mladší 18 let. Na sociálně právní ochranu mají nárok všechny děti, které se nachází na území České republiky, a to bez ohledu na státní občanství. Ochrana práv dítěte je zahrnuta do několika právních předpisů. Týká se to oblastí: rodinně právní, sociální, školské, zdravotní, trestní a dalších. Mezi nejdůležitější předpisy patří Deklarace práv dítěte, Úmluva o právech dítěte a Listina základních práv a svobod. (MPSV, ©2020).

5.1.6 Sociální poradenství

Sociální poradenství poskytuje informace osobám, které se nachází v nepříznivé životní situaci a potřebují tuto situaci vyřešit. Toto poradenství je zahrnuto v zákoně č. 108/2004 Sb., ve znění pozdějších novelizací. Na základě zmíněného zákona se poradenství dělí na základní a odborné. (Tomeš, 2010, s. 344).

Základní je poskytováno sociálními pracovníky, kteří jsou povinny sociální poradenství a různé druhy sociálních služeb zajistit. (MPSV, ©2020).

„Odborné sociální poradenství zahrnuje občanské poradny, manželské a rodinné poradny, sociální práci s osobami společensky nepřizpůsobenými, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením a seniory.“ (MPSV, ©2020).

Odborné poradenství nejčastěji řeší problematiku spojenou s předlužením, konflikty v rodině, problémy se zaměstnáním nebo hledání práce, především je nejdůležitější zajistit pomoc a podporu těmto lidem, aby se nedostali na společenské dno nebo se stali sociálně vyloučení. Poradenství, které je kvalitně poskytnuté slouží především jako prevence kriminality, sociálně – patologických jevů a také to vede ke snížení napětí mezi jednotlivými skupinami společenských tříd. (Tomeš, 2010, s. 344-346).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODOLOGICKÁ ČÁST

V teoretické části jsme se zaměřili na základní terminologii spojenou s problematikou dítě, rodina a socioekonomické znevýhodnění. Dále na samotné prostředí a její typologii, které je důležité pro tuto problematiku. Další problematikou byly následky socioekonomického znevýhodnění, jako je chudoba nebo sociální vyloučení. V poslední části jsme zmínili systém sociálního zabezpečení a soustavu sociálního zabezpečení.

V následující praktické části se zaměříme na výzkumný problém, výzkumné cíle a otázky. Také si dále vymezíme výzkumný soubor, metodu, techniku zpracování dat. Cílem praktické části je zjistit jakým způsobem je poskytována podpora dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí.

6.1 Výzkumný problém a výzkumné cíle

Ke stanovení výzkumného problému existují celkem tři cesty. Jednou z nich je pedagogická praxe, druhou cestou je může být odborná literatura a třetí cestou je vlastní výzkum. (Pelikán, 2007, s. 37-38). Je mnoho faktorů, jenž mají za následek socioekonomicky znevýhodněné prostředí, jehož vliv nejvíce postihuje rodiny a děti.

Výzkumný problém byl stanoven následovně: Zjistit, jakým způsobem je poskytována podpora dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí.

Na základě stanovení výzkumných problémů byly sestaveny výzkumné cíle:

1. Zjistit, podle jakých kritérií sociální pracovníce usuzují, že dítě pochází ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí.
2. Získat poznatky, zkušenosti, postoje a doporučení ze strany sociálních pracovníků v daném městě v oblasti podpory a pomoci rodinám s dětmi ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí.
3. Zjistit, jaké programy či služby, které v rámci podpory dětem pomáhají, jsou nabízeny v daném městě, a jak jsou využívány.

6.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky mají v kvalitativním výzkumu určitá pravidla: otázky jsou dostatečně široké, raději pracují s proměnnými než s obecnějšími koncepty, neptají se na sílu nebo

četnost jevů mezi proměnnými, do detailů zkoumají povahu jevů z pohledu aktéra a vyhýbají se předpokladům, které jsou přijaty. (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 69-70).

Na základě stanovení výzkumných cílů jsme si zformulovali výzkumné otázky:

1. Podle jakých kritérií sociální pracovníci usuzují, že dítě pochází ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?
2. Jaký přístup zaujímají sociální pracovníci k sociálnímu systému podpory a pomoci k dětem a rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?
3. Jaké programy a služby poskytují sociální pracovníci nejčastěji dětem a rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?
4. Do jaké míry jsou poskytované programy a služby využívány?
5. Co může vést ke zlepšení a zkvalitnění možnosti podpory dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí pohledem sociálních pracovníků?

Máme definované výzkumné cíle a zformulované výzkumné otázky, které jsou zaměřeny na oblasti kritérií socioekonomicky znevýhodněného prostředí, přístupu, nabídky, míry nabízené podpory a kvality podpory.

6.3 Výzkumný soubor

U výzkumů je důležité si vymezit základní soubor. Součástí základního souboru je výběr, který je také nazýván, jako vzorek. „Základní soubor je množina všech prvků, patřících do okruhu osob nebo jevů, které mají být zkoumány v daném jevu. Základní soubor musí být přesně vymezen.“ (Pelikán, 2007, s. 47).

V našem výzkumu jsou výzkumným souborem sociální pracovníci. V této práci jsme použili záměrný výběr, kdy výzkumník do vzorku vybírá buď jevy nebo jedince, které jsou pro daný výzkum typické. U záměrného výběru výzkumný vzorek vybíráme na základě toho, že si určíme kritéria podle, kterých cíleně vyhledáváme účastníky. (Pelikán, 2007, s. 48; Miovský, 2006, s. 135).

Určili jsme si kritéria, podle nichž jsme vybrali sociální pracovníky, jenž spolupracují s dětmi ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí nebo konkrétněji s jejich rodiči, kteří své děti zastupují. Hlavním kritériem museli být sociální pracovníci, kteří pracují v sociálních zařízeních nebo službách, kde pracují s danou cílovou skupinou. Sociální

pracovníci jsou především v úzkém vztahu a kontaktu s těmito dětmi (rodiči), proto jsou schopni nám poskytnout relevantní informace.

S účastí ve výzkumném projektu souhlasí sociální pracovníci SAS a azylového domu. Bylo osloveno šest sociálních pracovníků k realizaci rozhovorů, všech šest pracovníků souhlasilo. Se všemi sociálními pracovníky byly rozhovory realizovány na jejich pracovišti, v jejich kanceláři.

6.4 Výzkumná metoda a technika

Pro sběr informací do praktické části jsme použili kvalitativní výzkum.

„Termínem kvalitativní výzkum označujeme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“ (Strauss a Corbinová, 1999, s. 10-11).

Pro náš výzkum jsme použili metodu **interview** označovanou, jako rozhovor, který je prováděn k určitému cíli a účelu. Klasický rozhovor probíhá tváří v tvář a dělí se podle míry strukturace na tři skupiny:

- nestrukturované – má podobu běžného rozhovoru, není předem vytvořena struktura jeho struktura a důraz je kladen na přirozenost konverzace
- polostrukturované – je nejrozšířenější metodou rozhovoru, náročnější na přípravu schématu a otázek, ale nemá pevně stanovené jejich pořadí
- strukturované – je to metoda mezi dotazníkem a rozhovorem, kdy máme pevně dané schéma a není možné měnit pořadí otázek. (Miovský, 2006, s. 155-162)

Výsledkem rozhovoru jsou odpovědi, které jsme získali od participanta. Tazatel si může participantovi odpovědi zapsat nebo nahrát na nahrávací zařízení, ale pouze s písemným souhlasem participanta. (Gavora, 2000, s. 114).

V našem výzkumu jsme zvolili **metodu polostrukturovaného rozhovoru**, kdy dotazovanými jsou sociální pracovníci. V rámci polostrukturovaného rozhovoru jsme si připravili dokument viz. **Příloha I Informovaný souhlas**, kdy participanti souhlasili s audio nahrávkou a použitím nahraného materiálu.

6.5 Realizace výzkumu

Při realizaci výzkumu je důležitá jeho příprava, která pomůže výzkumníkovi se dostatečně orientovat ve vybrané problematice. Samotná příprava má několik fází, které na sebe postupně navazují. (Gavora, 2000, s. 16).

Náš výzkum jsme rozdělili do několika fází, kdy jsme šli postupně od zahájení výzkumu až po ukončení samotného výzkumu. Vytvořili jsme si tabulku pro přehlednost realizace.

Tabulka 1 Časový plán výzkumu

Činnost	Termín	Popis činnosti
Začátek výzkumu	říjen 2019–únor 2020	Studium odborné literatury a internetových zdrojů. Volba výzkumné metody.
Příprava výzkumu	prosinec 2019–únor 2020	Vymezení výzkumného problému, stanovení výzkumných cílů.
Realizace výzkumu	březen 2020–duben 2020	Rozhovory, souhlasy s účastí, transkripce.
Analýza	březen 2020–duben 2020	Kódování.
Konec výzkumu	květen 2020	Vyhodnocení výzkumu, závěr, doporučení pro praxi.

Zdroj: vlastní sestavení časového plánu výzkumu

Náš výzkum jsme začali studiem odborné literatury a dalších zdrojů, které jsme použili pro teoretickou část, také jsme si vybrali metodu, kterou výzkum bude zpracovávat. Následně jsme si vymezili výzkumné cíle a otázky. Poté jsme si udělili schéma s tématy, která nás budou ve výzkumu zajímat a podle toho jsme si sestavili otázky na polostrukturovaný rozhovor. Otázky jsme směřovali k tématu výzkumu a stylizovali je na základě výzkumných

otázek. Týkající se socioekonomického prostředí, co si pod tímto pojmem představí sociální pracovníci, a jak by takové prostředí specifikovali. Dále jsou zaměřeny na cílové skupiny, vyskytující se s dětmi v socioekonomické prostředí, jaký nepříznivý vliv to na ně má. Následně se otázky orientují na oblast sociálního systému pro děti a rodiče, hodnocení podpory a pomoci, přístupu pomoci a podpory dětem a rodičům. V samotném závěru nás zajímá i poskytování programů a služeb dětem a rodinám a do jaké míry jsou využívány. Úvodní otázky jsou zaměřeny na participanta, tedy na jeho představení, respektive jeho práce ze subjektivního hlediska. Základní osnovu rozhovoru jsme znázornili v tabulce.

Tabulka 2 Osnova rozhovoru

Úvod	Představení tazatele, jeho výzkum. projektu a pravidel, souhlas s účastí v rozhovoru
Základní informace. o participantovi	<i>Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání a v jakém oboru? Jaká je délka Vaší praxe v tomto oboru? Jaký je Váš věk? Co je náplní Vaší práce?</i>
Socioekonomické prostředí	<i>Co si představíte pod pojmem socioekonomicky znevýhodněné prostředí? Jak byste specifikoval/a, co považujete za socioekonomicky znevýhodněné prostředí? Jaké jsou podle Vás faktory, které vykazuje socioekonomicky znevýhodněné prostředí?</i>
Cílové skupiny osob a nepříznivý vliv	<i>U jakých skupin osob je nejvyšší výskyt socioekonomicky znevýhodněného prostředí? Jaký nepříznivý vliv to na tyto osoby může mít?</i>
Sociální systém	<i>Jak hodnotíte současný sociální systém podpory a pomoci? Co je podle Vás silnou a slabou stránkou sociálního systému v rámci poskytnutí pomoci a podpory?</i>
Programy a služby	<i>V rámci Vaší práce poskytlujete dětem nebo jejich rodičům určitou pomoc a podporu, jaké programy nebo služby nabízíte? Do jaké míry jsou tyto programy a služby využívány dětmi nebo rodiči?</i>
Závěr	Poděkování za rozhovor, rozloučení.

Zdroj: vlastní vytvoření osnovy rozhovoru

Rozhovory byly realizovány v období března a dubna roku 2020 viz. tabulka časový plán výzkumu. Se sociálními pracovníky proběhly rozhovory v jejich kanceláři, toto místo bylo zvoleno z toho důvodu, aby se participant cítil příjemně a bezpečně v jeho známém prostředí. Souhlas na výzkumu byl, potvrzen všemisociálními pracovníky, kteří byli osloveni. V průběhu měsíce března a dubna 2020, byly pořízené audionahrávky převedeny v textovém editoru Microsoft Word do písemné podoby, prostřednictvím metody opakovaného poslechu audionahrávky. Převod dat z netextové podoby do podoby textové se nazývá **transkripce**. (Miovský, 2006, s. 205).

V naší metodologické části práce vycházíme z odborných literárních zdrojů autorů Miovského a Gavory, zabývající se kvalitativním výzkumem. Následně jsme si stanovili výzkumný problém, výzkumné cíle a zformulovaly výzkumné otázky. Dále jsme si vybrali výzkumnou metodu a techniku, na základě toho jsme vybrali výzkumný soubor a zrealizovali rozhovory s participanty. Dále následuje analytická část, kdy na základě vybrané metody, kterou si zvolíme a popíšeme, vyhodnotíme získaná data.

7 ANALYTICKÁ ČÁST

V této kapitole si popíšeme postup, kterým analyzujeme získaná data a dále je vyhodnotíme. Analytickou část máme rozdělenou do jednotlivých podkapitol, kdy v první podkapitole budeme postupovat na základě zakotvené teorie. Popíšeme si jednotlivé kódování, tedy otevřené, axiální a selektivní, které doplníme obrázky a tabulkami. Ve druhé kapitole si interpretujeme výsledky realizovaných kódování. V samotném závěru shrneme celou naši práci a doporučení pro praxi.

7.1 Analýza výsledků výzkumu

V rámci analýzy výsledků kvalitativních dat jsme zvolili metodu **zakotvené teorie**. Podle této teorie je nutné jednotlivé rozhovory, které jsme realizovali kódovat. Analýza nebo také kódování, znázorňuje operace, kdy na základě těchto operací jsou rozebrány údaje, které konceptualizujeme a znovu skládáme novými způsoby. Je to proces, kdy na základě získaných údajů tvoříme teorii. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 39).

Zakotvená teorie má teorii spíše vytvářet než ji ověřovat, dodávat výzkumnému procesu kritičnost, jenž je předpokladem „dobré vědy“. Především má analytikovi pomáhat s překonáním domněnek a předsudků. Dále má zajišťovat hutnost, zakotvení, citlivost a integraci, která je důležitá pro vytvoření teorie, aby nahradila zobrazovanou realitu. Abychom dosáhli daných výsledků je nutné udržovat rovnováhu mezi tvořivostí, vytrvalostí, kritičností, a především teoretickou citlivostí. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 39).

Zakotvená teorie je metoda skládající se ze tří hlavních typů kódování: **otevřené, axiální a selektivní**. Mezi těmito hlavními typy kódování je hranice, která je uměle vytvořena. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 40).

Otevřené kódování

Otevřené kódování je proces, který se zabývá označováním a kategorizací jednotlivých pojmů na základě studia údajů. Jde o první a základní krok v analýze, bez kterého by nemohla proběhnout následná komunikace a také zbytek analýzy. Jednotlivé rozebrané části buď větě nebo odstavci přidělíme kód, každé události, myšlence nebo případu. Seskupování stejných pojmů se nazývá kategorizace. Při samotném otevřeném kódování jsou rozebrány jednotlivé části, dále se prostudují a porovnávají, zdali jsou tam podobnosti a rozdíly. Kategorie má pojmový rozsah, kdy nám tento rozsah udává, které subkategorie spadají pod

jednotlivou kategorii. Nejprve jsme si rozdělili na jednotky přepsané rozhovory, následně jsme případ za případem analyzovali a stejná jména jsme přidělili jevům, které byly podobné. Seskupením pojmů (kódů) pod kategoriemi jsme dostali subkategorie. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 43-45).

Vytvořili jsme si tabulku pro lepší zobrazení získaných výsledků otevřeného kódování. Výsledky otevřeného kódování jsou kategorie, subkategorie a kódy.

Tabulka 3 Výsledky otevřeného kódování

Kategorie	Subkategorie	Kódy
Prostředí	životní podmínky	kulturní vyžití, školní akce, pomůcky, odlišnost názorů, rodinné zázemí, bydlení, rodina, rozdíl hodnot a sociálního statusu, nepodnětnost, nedostatečná podpora, odlišnost, pobírání sociálních dávek, znevýhodnění, morální hodnoty, nedostatek financí, finanční hospodaření, úroveň vzdělání, nezodpovědnost
	dopad	funkce rodiny, socializace, sociální vyloučení, psychika, krize, závislosti, sociální problémy, závislost na sociálním systému, generační problém, zadluženost, nedostatek práce, koloběh
Podpora	obecná podpora	finanční pomoc, propojenost organizací, dělení pomoci a podpory, individuální pomoc, skupinová pomoc, aktivizační služby, aktivizační činnosti
		podpora programem, podporování, základní potřeby, kroužky,

	konkrétní podpora	doučování, programy pro maminky, komunikace, projednávání osobních záležitostí, socializace, intervence, sociální prevence, volnočasové aktivity
Hodnocení	sociální systém	spokojenost, návaznost, motivace, nerozhodnost, pozitivum, potřebnost, snaha, negativum, poměrně dobře, demotivující, celkem dobrý
	využití pomoci	vděčnost, obava, strach, úspěch, spravedlnost, poskytnutí pomoci, smysl práce, individuálnost, zájem, nezájem, pravidelnost, kladný, podporování, rozdílná pomoc, spravedlnost, různost využití, rezignace, profesionální, lidský, nárazové, povinné, pozitivní
	návrhy	informovanost, propojení podpory a pomoci, dostupnost bydlení, možnost práce, podmínka, finanční prostředky, zkušenosti klientů, využití služeb, spolupráce ÚP, rozšíření podpory pro mladé, iniciativa rodičů, podpora rodičů, rodičovská zodpovědnost, možnost hmotné nouze, chráněné bydlení a zaměstnání, administrativa, aktivní přístup uživatele, postoj společnosti

Zdroj: Vlastní výstup otevřeného kódování

Na základě vymezení určitého úseku jsme vytvořili významové jednotky (kódy). Tyto jednotky jsou nositelem důležitých informací v textu. Kategorie vznikají tříděním a

porovnáváním významových jednotek. Každá kategorie obsahuje vlastnosti a dimenzi. Vlastnosti jsou charakteristiky nebo znaky kategorií a dimenze mají umístěné vlastnosti na určité škále. (Miovský, 2006, s. 227-229).

Participantů jsou označeni zkratkami P1 a tazatel je T.

Kategorie Prostředí

Subkategorie Životní podmínky

Významné kódy: kulturní vyžití, školní akce, pomůcky, odlišnost názorů, rodinné zázemí, bydlení, rodina, rozdíl hodnot a sociálního statusu, nepodnětnost, nedostatečná podpora, odlišnost, pobírání sociálních dávek, znevýhodnění, morální hodnoty, nedostatek financí, finanční hospodaření, úroveň vzdělání, nezodpovědnost.

Vlastnost-dimenze: dysfunkčnost-vysoká

Významové jednotky:

P1: *Prostředí s nízkým příjmem, prostředí, které nemá nebo má málo lidí, kteří v něm žijí mají omezený přístup k nějakým kulturním hodnotám nebo k tomu, co běžná populace se dostane. U těch dětí to vidím v tom, že se málo, kdy dostanou do kina, do divadla mají obtížné se dostat na školu v přírodě. Například nemá takové vybavení do školy. Také prostředí u hodně malých dětí je málo podnětné a mají málo možností, také se jim rodiče snaží nabídnout různé podněty, tak ty podněty jsou tady omezené, potom se to přehoupne do těch školních let, kdy my tady máme neúplné rodiny nebo nefunkční rodiny a ty rodiče těm dětem nedají dostatečnou podporu už na tom základním stupni.*

P2: *Pod tímto názvem si představím takové prostředí, které je určitým způsobem jiné od klasického vnímání společnosti od toho, co člověk považuje za „normální“. Žijí v něm lidé, kteří mají jiné kulturní vnímání, často žijí na okraji společnosti, mají nízký příjem, který jim nedovoluje žít a nakupovat věci v takové míře, v jaké by chtěli. Často zde žijí lidé dlouhodobě pobírající sociální dávky, závislí na sociální podpoře.*

Špatné životní podmínky, lidé žijící na okraji společnosti, závislost na sociálních dávkách, nízké vzdělání osob, málo peněz do rodinného rozpočtu.

Špatné hospodaření s penězi a tím pádem málo peněz na placení nutných výdajů. Nízké vzdělání osob, nízká podpora rodiny ke vzdělání dětí, patologické jevy, lidé s jinými názory na výchovu dětí a celkově život.

P3: *Například rodina má znevýhodněnou finanční situaci (např. dávky hmotné nouze, sociální státní podpory), narušené sociální vazby, narušené rodinné vztahy, znevýhodněné bytové podmínky, které rodinu určitým způsobem vyčleňují.*

Například rodina žijící z dávek hmotné nouze, bydlící v azylovém domu nebo ubytovně, menšinová rodina, rodina rodiče samoživitele – narušené rodinné vazby atd.

Finanční problematika, znevýhodněné bytové podmínky...

P4: *...zejména kvůli špatným finančním, bytovým, pracovním, rodinným a sociálním podmínkám.*

P5: *Nedostatek financí, nízké příjmy, rozdílné hodnoty a sociální status oproti ostatním rodinám s dětmi. Prostředí, ve kterém má osoba nebo osoby příjmy pod hranici životního minima.*

....rodina (minorita, genetická zátěž – sociálně ekonomicky slabá rodina „produkuje“ sociálně ekonomicky slabé jedince atd.)

P6: *....nízký standard bydlení...*

Tím myslím, že když mají rodiče nízké vzdělání, např. nedodělanou střední školu, tak nemotivují své děti k tomu, aby měly na prvním místě vzdělání.

Subkategorie Dopad

Významné kódy: funkce rodiny, socializace, sociální vyloučení, psychika, krize, závislosti, sociální problémy, závislost na sociálním systému, generační problém, zadluženost, nedostatek práce, koloběh.

Vlastnost-dimenze: negativní-vysoká

Významové jednotky:

P1: *A potom, co tam je, tam je i ta neúplnost té rodiny s tím narůstajícím věkem těch dětí pro ty maminky je to těžko zvladatelné.*

P2: *Žijí v něm lidé, kteří mají jiné kulturní vnímání, často žijí na okraji společnosti...*

Často zde žijí lidé dlouhodobě pobírající sociální dávky, závislí na sociální podpoře.

Špatné životní podmínky...

...závislost na sociálních dávkách...

P3: *...znevýhodněné bytové podmínky, které rodinu určitým způsobem vyčleňují.*

...narušené vztahy, sociální vyloučení, stigmatizace osob žijících v tomto prostředí...

P4: ...zařazení do běžného života našich uživatelů bez psychiatrické diagnózy, přesto s nízkými kompetencemi v těchto oblastech. Nedostatek financí u mladých rodin, začátek společného života v dlužích.

P5: Za vnější faktory považují nedostatek pracovních příležitostí v regionu ...ekonomická či jiná krize.

P6: Ghetto, vyloučenou lokalitu, nízké vzdělání, nedostatek pracovních příležitostí ...dluhy, exekuce, sociální dávky, nízký výdělek. Tím pádem také školu nedodělá, uplatnění na trhu práce nízké, pracovní návyky má vesměs nulové, vždyť rodiče neviděl chodit do práce. Děti toto chování převzou – haní systém, ojevávají práci, protože je mizerně placená, místo toho, aby si našli např. vedlejšák, začali šetřit na zbytečných věcech apod.

Kategorie Podpora

Subkategorie Obecná podpora

Významné kódy: finanční pomoc, propojenost organizací, dělení pomoci a podpory, individuální pomoc, skupinová pomoc, aktivizační služby, aktivizační činnosti.

Vlastnost-dimenze: pomoc-dostačující

Významové jednotky:

P1: ...že jim vlastně proplácí nějaký kroužek anebo jim proplatí příměstský tábor. Pro děti, co si myslím, že je moc fajn pro ty naše, pokud se můžou dostat do toho programu proplácení stravného, jak ve škole, tak ve školce... V kombinaci s tím městem a dalšíma organizacema tady v Hodoníně umožňují bezplatné kroužky pro děti je výborné a pokud naše maminky nemají na brýle pro to dítě, tak kontaktujeme nadace. Tak my rozdělujeme to, co zprostředkováváme a to, co nabízíme. Zprostředkováváme i třeba materiální pomoc, ale přes záchrannou síť.

...ale pokud tu máme maminky, které individuálně potřebují právě se naučit s těmi dětmi například učit kreslit, číst nebo se s něma hrát může zvolit tu formu, že to s každou maminkou děláme zvlášť, ale pro některé děti je to vhodné, když to mají ve skupině.

P2: ...zprostředkováváme jim kontakty na navazující služby, třeba na sociálně aktivizační služby, charitní sociálně právní poradnu, nízkoprahový klub Pohoda, kontaktní centrum Vážka, různé poradny, odborní lékaři apod.

P4: Podle potřeb té, které rodiny, pomoc se školní přípravou, aktivity dětí, aktivizace rodičů, s finančním plánováním rodiny.

Pokud je potřeba psychologická pomoc, pomáháme najít služby, které pomáhají také v tomto směru, psychologická centra pro rodiče i děti, pedagogicko-psychologické poradny apod.

P5: V rámci fakultativních činností možnost vybrat si oblečení a obuv z šatníku, výtvarné a tvořivé dílny, pořádáme karnevaly, besídky, soutěže při různých příležitostech.

Dluhové poradenství, pomoc s vedením finančního hospodaření, řešení závislostí – spolupráce s adiktologickou poradnou, péče o děti – spolupráce se školními a předškolními zařízeními...

P6: V zásadě poskytujeme čtyři základní druhy pomoci a podpory – výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti...

Subkategorie Konkrétní podpora

Významné kódy: podpora programem, podporování, základní potřeby, kroužky, doučování, programy pro maminky, komunikace, projednávání osob. záležitostí, socializace, intervence, sociální prevence, volnočasové aktivity.

Vlastnost-dimenze: snaha-pozorovatelná

Významové jednotky:

P1: Takže to celkem kvituju a myslím si, že by to bylo fajn pokud je tam to dlouhodobé užívání těch dávek nebo ta už bych řekla závislost té hmotné nouze a podpořit to nějakým programem...

Snažíme se je podpořit tak, aby dokázaly v rámci toho, co ony mají podpořit ty svoje děti a nepřeneslo se nám to dál. Takže osamostatňovat, povzbuzovat, oceňujeme každý menší pokrok...

Takže pokud opravdu nic nemají můžou si tam jít pro potraviny, drogerii...

A pro starší děti od 11 let je tady nízkoprahový klub Pohoda, kde také pomáhají se školou a doučováním. Maminkám tady pomáháme což je takové i v rámci finančního hospodaření i péče o rodinu jsou věci, jako mají spíš program vaření a pečení.

Tak stejně z kroužkama někdy je tam zavedeme a ukážeme, vyzkouší si to.

P2: Primárně jsou našimi klienty matky, pracujeme tedy s nimi a učíme je, jak vychovávat, starat se o děti, jak si s nimi hrát, jak jim uvařit zdravou vydatnou večeři a oběd, některé učíme hygienickým návykům, jak vycházet s penězi je toho spousta. Potom jim pomáháme s jednáním s úřady, tedy s podáním návrhů na soud, s vypsáním různých dokumentů a formulářů...

Je to podpora vaření, pečení, volnočasové aktivity s dětmi, podpora při opravě oblečení, jednání s úřady, jednání s budoucími pronajímateli bytů...

Jsme tady od toho, abychom klientku aktivizovali do té míry, že si po odchodu z azylového domu, bude umět poradit sama, popřípadě bude vědět, na koho se obrátit. S klientkami hodně mluvíme, toho využívají opravdu hodně, často pouhé mluvení o problému je pro ně uklidňující.

P3: Jde o to pomoci rodině, aby svoji situaci samostatně dle svých schopností a možností zvládala i s ohledem na socioekonomicko znevýhodněné prostředí, ve kterém rodina žije.

...podpora rodičů v dovednostech a schopnostech pečovat o dítě (např. úprava denního režimu, nácvik hygienických návyků, úprava stravovacího režimu, podpora v přípravě do školy, smysluplné trávení volného času apod.), podpora rodičů ve schopnostech pečovat o rodinné vztahy o chod domácnosti, nácvik hospodaření s financemi, podpora v řešení bytové situace, v uplatněním se na trhu práce, s vyřizováním osobních záležitostí, možnost doprovodu rodičů na jednání se školou, úřady, k lékařům apod.

P4: Pokud je potřeba, pomáháme s jejich zařazením do společnosti, pomoc s hledáním zaměstnání, bydlení, jednání na úřadech, ve škole a lékaři.

Pomoc s hledáním zaměstnání, bydlení, jednání na úřadech, ve škole, s lékaři.

P5: ...ubytování zpravidla na 1 rok, zázemí pro hygienu, zázemí pro přípravu stravy, pomoc s hledáním práce, pomoc s vedením domácnosti, pomoc s péčí o děti, pomoc s vyřizováním osobních záležitostí, pomoc s hledáním bydlení a pomoc při finančním hospodaření.

A také součástí našich služeb jsou intervence jsou individuální nebo skupinové.

...aktivity směřující k aktivnímu, smysluplnému trávení volného času společně uživatelů a dětí – společné pečení, karnevaly, besídky, společná tvoření atd.

P6: Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi je službou soc. prevence.

...zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Kategorie Hodnocení

Subkategorie Sociální systém

Významné kódy: spokojenost, návaznost, motivace, nerozhodnost, pozitivum, potřebnost, snaha, negativum, poměrně dobře, demotivující, celkem dobrý.

Vlastnost-dimenze: fungování-dostačující

Významové jednotky:

P1: *Jsem ráda, že vůbec nějaký systém je, a že ta podpora nějakým způsobem funguje. Samozřejmě, co tam vidíme u těch maminek my, já považuju osobně za dobré, že je to navázané na systém hmotné nouze a na docházku do školy. Je to velká motivace, aby ty děti tam byly posílané, aby měly šanci to vzdělání dokončit, a aby rodiče jim daly i to, že se něco musí.*

Co se týče výše těch dávek je to tak, jak to je, nevím, jestli je to v možnostech to posouvat to někam výš nebo níž.

Výborné je to, že hmotná nouze umožňuje to, že dítě může chodit do té školky a nemusí platit to školné.

Ta podpora tam potřebná je...

P2: *Systém se snaží pomáhat, ale ne vždycky to v praxi funguje. Pravidla pomoci a podpory jsou nastavené, ale pokud člověk se nevléze do tabulek, má smůlu.*

P3: *Poměrně dobře.*

P4: *Nemám žádný nápad, jak to dělat lépe, takže s dovořením, bez komentáře.*

P5: *Absolutně demotivující.*

P6: *Přehled o fungování systému nepojistných sociálních dávek mám celkem dobrý a myslím, že princip je v zásadě dobrý.*

Subkategorie Využití podpory

Významné kódy: vděčnost, obava, strach, úspěch, spravedlnost, poskytnutí pomoci, smysl práce, individuálnost, zájem, nezájem, pravidelnost, kladný, podporování, rozdílná pomoc, spravedlnost, různost využití, rezignace, profesionální, lidský, nárazové, povinné, pozitivní.

Vlastnost-dimenze: důležitost-vysoká, postoj-kladný

Významové jednotky:

P1: *Děti jsou rády za úplně všechno, kde se něco děje a nenudí se. Pro spoustu maminek je hrozně těžké poslat své děti do příměstského tábora, i když jim to zprostředkujeme, tak ta obava z toho, jak to tam bude, co tam bude, jestli tam ty děti můžou poslat a bude to pro ně bezpečné je pro ně obrovská.*

Pokud to zkusí a nějakou chvíli tam vydrží nám ta nějakou chvíli chodit jsou potom nadšeny obě, dvě strany.

P2: *Pokud vycházím ze svých zkušeností, tak pomáhám všem bez rozdílu. Pokud za mnou klientka přijde, že potřebuje s něčím pomoci, pomůžu.*

Pomáhám ráda a o to víc, když vím, že to má smysl.

Programy jako takové nemáme, spíš se individuálně domlouváme s klientkami...

Někdy se sejdou maminky, které mají větší zájem se něco naučit, někdy je to zase naopak.

...domlouvá si s klientkou pravidelnou podporu u ní na bytě nebo ve společné kuchyni a podporuje ji takto pravidelně.

P3: *Pracuji s touto cílovou skupinou, takže kladný.*

Naše služba je určena pouze pro rodiny s dětmi.

P4: *Myslím, že je potřeba pomáhat individuálně...*

Každý potřebuje jiný způsob pomoci. U mladých, nejen u nich s omezenými kompetencemi, možnost chráněného bydlení, chráněného zaměstnání.

Snažím se umět rozlišovat a pomáhat, proto jsem v této službě.

Většinou rodiny tuto pomoc vítají, využití je různé...

...většina pomoc vítá, je za ni ráda a snaží se posunout. Jsou ale i takoví, kteří už rezignovali, pak je to problematictější.

P5: *Můj přístup je hlavně profesionální...*

Dále osobní přístup tedy lidský...

Individuální setkávání vychází z individuálních cílů uživatelk...

Fakultativní činnosti bývají nárazové, občasné zpravidla je konzultujeme s uživatelkami, bývají cca z 90 % využité.

U některých skupinových aktivit je účast povinná například: komunitky, generální úklidy společných prostor, aj.) tyto vychází z domovního řádu.

P6: *Služby jsou využívány především rodiči, s rodičem uzavíráme smlouvu o poskytování soc. služby. S dětmi vykonáváme výchovné činnosti, ale vždy za přítomnosti rodiče.*

Subkategorie Návrhy

Významné kódy: informovanost, propojení podpory a pomoci, dostupnost bydlení, možnost práce, podmínka, finanční prostředky, zkušenosti klientů, využití služeb, spolupráce ÚP, rozšíření podpory pro mladé, iniciativa rodičů, podpora rodičů, rodičovská zodpovědnost, možnost hmotné nouze, chráněné bydlení a zaměstnání, administrativa, aktivní přístup uživatele, postoj společnosti.

Vlastnost-dimenze: snaha-velká

Významové jednotky:

P1: *Určitě dostatek informací. Myslím si i jako propojení té podpory a pomoci finanční, co se bavíme. U těch dávek s nějakou ne pracovní povinností, ale s něčím, co by ty lidi motivovalo...*

Ještě k tomu, co už jsem řekla zajištění dostupného bydlení, protože v Hodoníně jsou sociální byty...

Určitě nějaké domyšlení a zkvalitnění té možnosti oddlužení, aby vlastně měly šanci jít do běžné práce a nemusely pracovat na černo...

Umožnit jim chození do práce a děti podmínění těch dávek docházkou do školky tak i do školy...

P2: *Pokud mluvím obecně, tak větší dotace sociálním službám, podpora města, vycházení ze zkušeností a potřeb klientů, a to nejen podle papíru, a toho co si myslí úředníci, ale přímo informace od klientů. Jinak samozřejmě chuť klientů nabízené služby využívat.*

Bylo by dobré, kdyby s nimi někdo pracoval už na úřadě práce.

Takže nějaká cílená podpora této cílovky do 18 let po odchodu ze základky, to by bylo super.

P3: *Dále zlepšení finančního zajištění služby.*

Zvládání fungování v socioekonomicko znevýhodněném prostředí závisí hlavně na schopnostech a možnostech samotných rodičů žijících v tomto prostředí, na tom, jak zvládají zátěž, jaké jsou sociální vzorce převzaté od jejich rodičů atd.

Podpora pro děti by měla jít každopádně přes rodiče, soustředit se a pracovat s rodičovskou odpovědností a problémy u dětí řešit skrze rodiče, nejít cestou „opravit a napravit“ dítě, ale hledat důvody proč se např. dítě chová určitým způsobem, reaguje určitým způsobem. Rodiče mají tendenci přehrávat odpovědnost na dítě samotné, nehledají příčiny u sebe a své výchovy, svého přístupu.

P4: *Ze zákona danou možnost hmotné podpory pro naše rodiny...možnost větší individuální pomoci na úřadech, při řešení problémů našich uživatelů s nižšími kompetencemi. A jak jsem zmínila výše, možnost chráněného bydlení a zaměstnání pro ně.*

P5: *Reforma sociálního systému, zahrnující zvýhodnění pracujících rodin, plošné vyplácení přídavků, podpora úplné rodiny.*

Matka, která neuvede otce v rodném listě, by neměla mít automaticky nárok na dávky hmotné nouze. Při plošném vyplácení přídavků by byla motivována nastoupit dříve do zaměstnání, proto by bylo současné vhodné zvýšit zařízení např. dětských skupin, jeslí apod.

P6: *Takže snížení administrativy a aktivní přístup uživatele k řešení své situace.*

Takže kdyby se změnil přístup společnosti jako celku k využívání soc. služeb a uživatelé by nebyli okolím stigmatizováni, jistě by to přispělo k ochotě širší veřejnosti naše služby přijímat.

Axiální kódování

V předchozí fázi kódování jsme skládali kódy do kategorií a určovali jejich vlastnosti a dimenze. Následující axiální kódování tyto údaje skládá novým způsobem dohromady a snaží se tyto kategorie a subkategorie dávat do vzájemného vztahu. Tento vztah mezi subkategorií ke kategoriím jsou dány na základě **paradigmatického modelu**. V zakotvené teorii se spojují subkategorie s kategoriemi do souborů vztahů určující: příčinné, intervenující podmínky, strategie jednání, interakce, následky a jev. Klíčový kód je důležitým bodem pro rozvoj teorie a nabádá nás k samotné podstatě jevu. Za jev lze považovat událost, dění nebo myšlenku. Jednotlivé podmínky představují události nebo dění, které ovlivňují tento jev. Příčinné podmínky vedou ke vzniku a výskytu jevu, intervenující podmínky narušují nebo mění vliv příčinných podmínek, kontext reaguje na určitý jev, který ovlivňuje strategie. Ty se vyskytují ve formě taktik nebo aktivit, které reagují na výskyt určitého jevu. Následky jsou výsledky jednání a interakcí, které mohou být úmyslné i neúmyslné. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70-78).

Tabulka 4 Paradigmatický model výzkumu

Jev	jakým způsobem je poskytovaná podpora dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí
Příčinné podmínky	dopad
Intervenující podmínky	sociální systém, využití pomoci
Kontextuální podmínky	obecná pomoc, konkrétní pomoc
Strategie jednání a interakce	návrhy
Následky	životní podmínky

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Jev

Ústřední myšlenkou našeho výzkumného šetření je **jakým způsobem je poskytována podpora dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí**. Podpora je poskytována dětem, ale ve větší míře matkám dětí, které se o ně denně starají. Rozhovory byly realizovány se sociálními pracovníky, kteří na základě svých odpovědí hovořili o poskytované podpoře a pomoci.

Příčinné podmínky

Za příčinné podmínky jsme označili Dopad. Dopad je v tomto prostředí vysoce negativní. Každý jednotlivý dopad ovlivňuje jak dítě, tak i rodiče. Většinou jsou dopady vyjadřovány závislostí na sociálním systému, ekonomickou krizí nebo přijutím návyků dětí po rodičích. Na klima prostředí má velký vliv i samotná funkce rodiny, kdy v tomto případě máme neúplné rodiny, kdy maminky nejsou schopné dostatečně podpořit a motivovat své děti.

Intervenující podmínky

Intervenující podmínky jsou Sociální systém a Využití pomoci. Na základě výzkumného šetření zhodnotili sociální pracovníci sociální systém z velké většiny jako fungující. Tedy to, co tento systém podpory nabízí je dostačující, ale funguje i jako motivace. Využití pomoci je důležité, protože děti jsou rády za jakoukoliv pomoc, na rozdíl od jejich matek, které pomoc využívají, ale nese to sebou pocity strachu a obav z neznámého, především se vše odvíjí od jejich zkušenosti. Sociální pracovníci vzhledem k využití pomoci zaujímají kladný postoj, protože ví, že je pomoc potřeba. Lidský a profesionální přístup k této cílové skupině berou jako smysl práce.

Kontextuální podmínky

Za kontextuální podmínky jsme označili Obecnou pomoc a Konkrétní pomoc. Kdy obecná pomoc je považována za dostačující. Dětem jsou propláceny kroužky, příměstské tábory a stravné. V některých případech potřebují maminky s dětmi pomoc, proto dochází k individuální pomoci, ale u některých dětí je vhodná skupinová pomoc z důvodu socializace dítěte. U konkrétní pomoci se vyskytuje snaha pomoci zejména maminkám, kdy jsou podporované v daných činnostech například vaření, hospodaření, ale i péče o dítě. Tím, že se maminkám dostává dané podpory jsou schopné své děti dostatečně podporovat a zamezuje se tím, rozšíření nepříznivé životní situace. Maminky se učí s dětmi trávit volný čas tak, aby byl smysluplně využit. U mladších dětí se jejich maminky snaží naučit, jak je

vzdělávat, kdežto starší děti mohou využít nízkoprahové zařízení Pohoda, kde s nimi pracovníci plní úkoly nebo je doučují.

Strategie jednání a interakce

Jako strategie jednání byla určena kategorie Návrhy. Na základě výpovědí participantů vyplývá, že návrhy vedou k velké snaze, jak zlepšit podporu dětem a jejich rodičům. Vše závisí na tom, jak rodiče zvládají zátěž socioekonomicky znevýhodněného prostředí, protože rodiče své problémy přenáší na děti a měli by je spíše podporovat. Za návrhy jsou považované vycházení ze zkušeností rodičů, individuální přístup k rodičům a řešení jejich situace. Podmínění výplaty dávek by rodiče mohlo motivovat k pracovní povinnosti a děti k chození do školky a školy, především se cíleně zaměřit na děti do 18 let, kdy by tato podpora fungovala jako prevence vzniku dalších nepříznivých sociálních událostí.

Následky

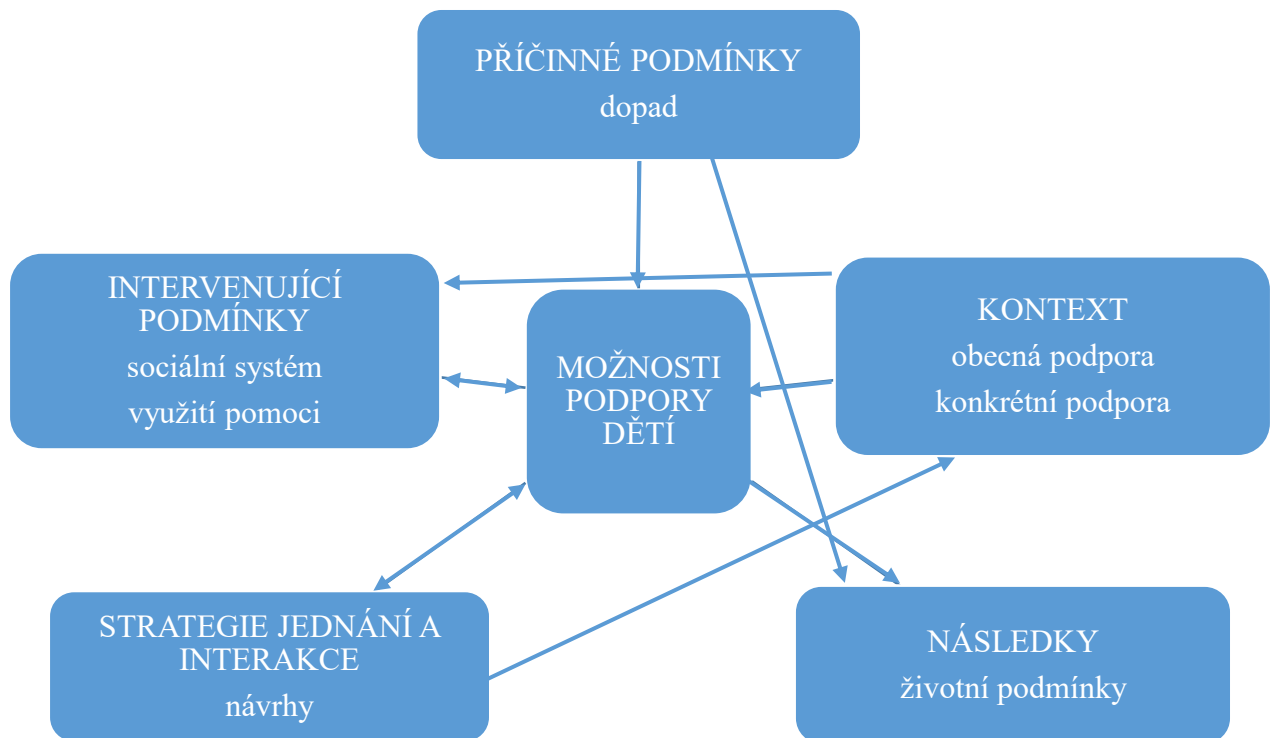
Jako následky jsme označili Životní podmínky. Ty jsou dysfunkční v poskytování podpory v socioekonomickém prostředí, ve kterém se dítě nachází. Jejich výskyt je poměrně vysoký. Životní podmínky se z velké části vyznačují nedostatkem financí, bydlením a úrovní vzdělání. Dále se na životních podmínkách podílejí i samotní rodiče, kteří pobírají sociální dávky a dětem neposkytují dostatečnou podporu, kterou by správně měli. Z pohledu sociálních pracovníků děti strádají i s ohledem na kulturní vyžití, školní akce nebo dokonce i potřebné pomůcky, což vede k neplnohodnotnému životu dítěte.

Selektivní kódování

Poslední fáze naše výzkumu se nazývá selektivní kódování. Navazuje na předchozí dvě fáze, tedy otevřené a axiální kódování. Pomocí axiálního kódování jsme získali základ selektivního kódování. Máme tedy přehled o vztazích mezi kategoriemi a subkategoriemi. Kategorie jsou propracované, ve smyslu vlastností a dimenzí s nimi jsou propojené paradigmatické vztahy, dodávají hutnost a bohatost. Určíme jednu centrální kategorii, která je uváděna do vztahu s ostatními kategoriemi. Tímto procesem získáme kostru příběhu, kterou převedeme do analytického příběhu. (Strauss, Corbinová, 1999, s. 86-87).

Vytvořili jsme si vlastní kostru příběhu, kdy je centrální kategorií Možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí.

Obrázek 3 Zobrazení vztahů mezi kategoriemi

Zdroj: Vlastní analýza

Vytvořili jsme tuto kostru analytického příběhu po uvádění centrální kategorie do vztahu s ostatními kategoriemi:

Návrhy vedou ke snaze, která je velká, což může přispět ke zlepšení nabízené pomoci dětem a jejich rodičům v socioekonomicky znevýhodněném prostředí, ale také k tomu, že rodiče budou daleko více podporovat své děti. Dopad působí vysoce negativně na děti a rodiče. Obecná podpora pro děti a rodiče je dostačující, na rozdíl od ní má konkrétní podpora pozorovatelnou snahu lépe pomoci dětem i rodičům. Přestože sociální systém funguje dostatečně, tak o využívání podpory je i není zájem, a to z důvodu negativních emocí rodičů. I když děti a rodiče využívají sociální systém, pomoc ba dokonce podporu, nedochází ke výraznému zlepšení, že si jedinci žijí daleko líp a jejich sociální situace je příznivá. Důležitým výstupem jsou životní podmínky, které jsou vysoce dysfunkčním prostředím, v němž se děti a rodiče nachází.

7.2 Vyhodnocení výzkumu

Naše výzkumná analýza prošla třemi fázemi kódování. V první fázi otevřeného kódování jsme jednotlivý text rozebrali, přiřadili významové jednotky a vytvořili kategorie,

subkategorie. V druhé fázi axiálního kódování jsme k těmto jednotlivým subkategoriím přiřadili vlastnost a dimenzi. V poslední fázi selektivního kódování jsme stanovili vztahy mezi jednotlivými subkategoriemi a vytvořili kostru analytického příběhu. Nyní nám zbývá naše výzkumné šetření vyhodnotit.

Na začátku metodologické části jsme si vymezili pět výzkumných otázek. Následovně jsme zformulovali odpovědi na tyto otázky:

První výzkumná otázka: ***Podle jakých kritérií sociální pracovníci usuzují, že dítě pochází ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?***

Na základě výpovědí sociálních pracovníků vyplývá, že za socioekonomicky znevýhodněné prostředí považují prostředí, kde je nedostatek finančních příjmů, omezené možnosti, které mají jiní zcela běžně k dispozici. Dále je v tomto prostředí poměrně velký výskyt závislosti na sociálním systému, tedy pobírání sociálních dávek, s čímž souvisí nízká úroveň vzdělání, ale i bytové podmínky. Následně se toto prostředí promítá negativně do života dítěte, kdy nemá možnost kulturního vyžití či možnost zúčastnit se školních akcích jako jiné děti. Některé děti například nedisponují dostatečnými pomůckami do školy, aby se mohly dostatečně vzdělávat. Rodiče se snaží své děti určitými podněty podněcovat, ale to nestačí a v pozdějším věku dítěte jim nejsou schopni poskytnout dostatečnou podporu.

Druhá výzkumná otázka: ***Jaký přístup zaujmají sociální pracovníci k sociálnímu systému podpory a pomoci dětem a rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?***

Někteří sociální pracovníci jsou spokojeni s přístupem a fungováním sociálního systému, ale druzí zase ne. Spíše poukazují na to, že je spíše demotivující než motivující. Jako velké plus sociální pracovníci vnímají návaznost hmotné nouze na školní docházku. Je to velká šance a motivace zejména pro děti, které mohou dosáhnout vyššího vzdělání než jejich rodiče a mít se do budoucna lépe.

Třetí výzkumná otázka: ***Jaké programy a služby poskytují sociální pracovníci nejčastěji dětem a rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?***

Poskytované služby a programy jsou považovány za dostačující. Sociální pracovníci nejčastěji poskytují rodinám materiální pomoc, ale i spolupráci s ostatními organizacemi (nadace, poradny, lékaři), které jim mohou poskytnout větší pomoc. S rodiči se sociální

pracovními zaměřují na zvládání běžných činností, aktivizaci, zvládání péče o sebe, ale i dítě. Tím je dostatečně podporují a motivují. Cílené programy a služby pro děti sociální pracovníci neposkytují. Ale v rámci pomoci se snaží dětem zprostředkovávat pomoc při vzdělávání prostřednictvím nízkoprahového klubu Pohoda, kde se děti doučují. Spíše je pomoc dětem cílená přes rodiče při smysluplného trávení volného času.

Čtvrtá výzkumná otázka: *Do jaké míry jsou poskytované programy a služby využívány?*

Sociální pracovníci uvádí, že většina služeb nebo programů jsou využívány. Zejména děti jsou vděčné za cokoliv. Rodiče služby a programy využívají někteří více a někteří naopak vůbec. Odvíjí se to především od jejich zájmu. Jsou i rodiče, kteří rezignovali a služby nebo programy do značné míry nevyužívají. Míra využití souvisí s emocemi rodičů, kteří mají pocit strachu, obav z neznámého, a to vede k tomu, že nabízené služby či programy nevyužijí v plné míře, což je důležité.

Pátá výzkumná otázka: *Co může vést ke zlepšení a zkvalitnění možnosti podpory dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí pohledem sociálních pracovníků?*

Ke zlepšení a zkvalitnění podpory by mohla vést větší informovanost, možnost sociálních bytů pro děti a rodiče. Dále možnost rodičů jít do práce, aby nemuseli pracovat na černo a sociální dávky by dostávali pod podmínkou, že děti navštěvují školku nebo školu. Důležitý bod, který může vést ke zlepšení je snaha vycházet z klientovy zkušenosti, sociální pracovník by se zaměřil na jeho zkušenosti a mohl aktivně pracovat na zlepšení nepříznivé sociální situace.

Prostřednictvím odpovědí na naše zformulované výzkumné otázky jsme dostali odpovědi na naše cíle výzkumného projektu, které byly splněny.

7.3 Diskuze

Z výsledků našeho výzkumu vyplývá, že je mnoho způsobů a využití poskytování podpory dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí.

Není překvapením, že socioekonomické prostředí se vyznačuje nedostatkem finančních příjmů, nízkou úrovní vzdělání nebo bytovými podmínkami. Zajímavým zjištěním je, že

z důvodu socioekonomicky znevýhodněného prostředí vznikají závislosti na sociální systému spolu s poskytováním sociálních dávek, ale také za negativní lze označit tu skutečnost, že děti se nemohou účastnit na kulturních a školních akcích jako jiné děti, tím pádem to negativně ovlivňuje jejich běžný život. Za zmínku stojí také to, že rodiče se snaží dítě prostřednictvím podnětů dostatečně podněcovat, ale v pozdějším věku je jejich podpora nedostačující. Dalším zajímavým poznatkem, je fakt, že ne všichni sociální pracovníci jsou spokojeni v oblasti poskytování pomoci a za příčinu je považována demotivace. Avšak výsledky výzkumného šetření, poukazují na to, že větší informovanost, možnost sociálních bytů a pracovních míst by mohly vést ke zkvalitnění podpory dětem a rodičům ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Také jsme ze získaných dat zjistili, že sociální pracovníci by měli vycházet z klientových zkušeností, což by především vedlo k řešení aktuální nepříznivé situace. Sociální pracovníci považují poskytované služby a programy v Hodoníně za dostačující. Podstatnou skutečností je, že sociální pracovníci poskytují podporu zejména rodičům dětí nikoliv přímo dětem. Je to zapříčiněno tím, aby poskytnutá podpora rodičům byla přenesena na dítě, například v rámci smysluplného trávení volného času. V Hodoníně je pro děti možnost využití nízkoprahového centra Pohoda, které dětem pomáhá prostřednictvím doučování. Posledním bodem je míra využití programů a služeb, která je sporná. Na základě výsledků jsme zjistili, že míra využitelnosti programů a služeb závisí na rodičích, kdy je to zapříčiněno jejich negativními emocemi.

V rámci doporučení by bylo vhodné aplikovat podobný výzkum například v jiném městě nebo v konkrétních rodinách, které se v tomto prostředí přímo nachází. Dále zapojení odborníků při řešení aktuální situace například po finanční stránce, v případě dluhů.

Toto doporučení je formulované na základě našeho výzkumného šetření, které se realizovalo v rámci jednoho města, které proběhlo u šesti participantů působících v Azylových domech pro matky s dětmi a v Sociálně aktivizačních službách. Realizace výzkumného šetření byla limitována výběrem výzkumného vzorku, kdy jsme získali subjektivní pohled sociálních pracovníků na možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Výsledky bakalářské práce by mohly pomoci sociálním pracovníkům při další práci s dětmi a jejich rodiči ukázat, jak zefektivnit a lépe pomoci dětem v této nepříznivé situaci. S výsledky by mohli dále pracovat pracovníci OSPOD, neziskových organizací nebo poraden.

ZÁVĚR

Teoretická část bakalářské práce se zabývala možnostmi podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Cílem bylo předat celistvý pohled čtenáři na tuto problematiku, na kterou jsme navázali v empirické části. Na začátku jsme si charakterizovali vědní disciplíny jako je sociální pedagogika, sociální politika, sociální práce, sociální patologie, která se s danou problematikou pojí. Dále jsme se zaměřili na pojem dítě, rodina, socioekonomické znevýhodnění a sociální status. Také jsme si vymezili prostředí, dělení prostředí a vliv prostředí na jedince. Neopomenutelná součást byla věnována následkům socioekonomického znevýhodnění, kde jsme se blíže zaměřili na chudobu a sociální vyloučení. V poslední kapitole této části jsme se věnovali systému sociálního zabezpečení, kde jsme se více dopodrobna zaměřili na soustavu sociálního zabezpečení

Hlavním cílem praktické části bylo pomocí kvalitativního výzkumu, metodou interview, zjistit, jakým způsobem je poskytována podpora dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Výzkumným souborem byli sociální pracovníci v Hodoníně, kteří pracují s touto cílovou skupinou. Výzkumné data jsme získali prostřednictvím realizovaných rozhovorů se sociálními pracovníky na jejich pracovišti. Na začátku praktické části jsme si vymezili výzkumný problém, cíle a výzkumné otázky. Následně jsme pomocí kódování zpracovali a analyzovali data z realizovaných rozhovorů. Jednotlivé výsledky byly zaznamenány do tabulek a paradigmatického modelu. Získané odpovědi na výzkumné otázky nám odpověděly na naše cíle. Ze získaných dat nám vyplynulo, že socioekonomické prostředí se vyznačuje nedostatkem finančních příjmů, nízkou úrovní vzdělání nebo bytovými podmínkami. Za zmínku stojí také to, že rodiče se snaží dítě prostřednictvím podnětů dostatečně podněcovat, ale v pozdějším věku je jejich podpora nedostačující. Avšak výsledky výzkumného šetření, poukazují na to, že větší informovanost, možnost sociálních bytů a pracovních míst by mohla vést ke zkvalitnění podpory dětem a rodičům ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Dále jsme zjistili, že programy a služby jsou poskytovány pouze rodičům nikoliv přímo dětem, což může vést k tomu, že dítě bude bez jakéhokoliv sociálního kontaktu, který je pro dítě důležitý. A samotná míra poskytování podpory dětem je ovlivněna emocionálním rozpoložením rodičů.

Téma socioekonomicky znevýhodněné prostředí u dětí nepatří k mnoha zkoumaným tématům. Proto doufáme, že získané poznatky v rámci této práce budou sloužit lepšímu porozumění této problematice.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica. 2008. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: public promotion. ISBN 978-80-969944-03.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, Gabriela LUBELCOVÁ, Mária POTOČÁROVÁ a Zlatica BAKOŠOVÁ. *Sociálna pedagogika: [Pre stredné pedagogické školy, pedagogické a sociálne akadémie a pedagogické a kultúrne akadémie]*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2005. ISBN 80-10-00485-5.
- [3] BLÍŽKOVSKÝ, B. Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi. 1. vyd. Ostrava: Amosium Servis, 1992. 303 s. ISBN 80-85498-18-9.
- [4] DRAFT, J. 2001. Report on Social Inclusion – Part I: the European Union, including Executive Summary. Brussels: Council of the European Union.
- [5] DURDISOVÁ, Jaroslava. *Sociální politika v ekonomické praxi: (vybrané problémy)*. Praha: Oeconomica, 2005. ISBN 80-245-0850-8.
- [6] GARBARINO, J., & SHERMAN, D. (1980). High-risk neighborhoods and high-risk families: The human ecology of child maltreatment. *Child Development*, 51(1), 188–198.
- [7] GAVORA, Peter. 2000. Úvod do pedagogického výzkumu. Vyd. 2. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6.
- [8] GREGOROVÁ, Zdeňka a Milan GALVAS. *Sociální zabezpečení*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3686-9.
- [9] GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3379-1.
- [10] JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3.
- [11] KAJANOVÁ, Alena. *Sociální patologie: vybrané kapitoly*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2014. ISBN 978-80-7394-449-0.
- [12] KALNICKÝ, J. *Základy pedagogiky I*. Opava: SU FVP v Opavě, ÚPPV, 2009. ISBN 978-80-7248-543-7.
- [13] KNOTOVÁ, Dana. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7077-6.

- [14] KOLIBOVÁ, Helena. *Sociální politika 1: [studijní materiály pro kombinované studium Veřejná správa a regionální politika]*. Opava: Optys, 2007. ISBN 978-80-85819-62-5.
- [15] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- [16] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [17] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. Praha: ASPI, 2007, 503 s. ISBN 9788073572761.
- [18] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 542 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
- [19] LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, Hana. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.
- [20] LINTON, R. (1938). Culture, society, and the individual. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 33(4), 425–436.
- [21] MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2008. 2., Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-368-0 (váz.).
- [22] MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.
- [23] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
- [24] MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.
- [25] NĚMEC, Jiří a Věra VOJTOVÁ. *Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním: Education of socially disadvantaged pupils*. 1. vyd. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-191-1.
- [26] PELIKÁN, Jiří. 2007. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-7184-569-0.
- [27] PETRUSEK, Miloslav. *Základy sociologie*. Praha: Akademie veřejné správy, 2009. ISBN 978-80-87207-02-4.

- [28] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- [29] PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3469-6.
- [30] SMITH, Jonathan, A, Paul FLOWERS a Michael LARKIN. *Interpretative phenomenological analysis: theory, method and research*. Thousand Oaks: Sage, 2009, ISBN 978-4129-0834-4.
- [31] STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-85834-60.
- [32] STRIEŽENEC, Štefan. 1996. *Slovník sociálního pracovníka*. Trnava: AD. ISBN 80-967589-0-X.
- [33] ŠAFÁŘ, Z. (1969). Možnosti standardní operacionalizace socioekonomického statusu. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 591-599.
- [34] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-310-3.
- [35] TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.
- [36] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- [37] VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. *Psyché* (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.
- [38] WROCZYŃSKI, Ryszard. *Sociální pedagogika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1968. 309 s. ISBN neuvedeno.
- [39] ZÍKOVÁ, Tereza a kol. *Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele mateřské školy*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2011. ISBN 978-80-261-0052-2.n

ZÁKONY A PRÁVNÍ PŘEDPISY

- [1] ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359/>>

[2] ČESKO. Školský zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. In: Sbírka zákonů České republiky. [online]. [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561//>>

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- [1] Azylový dům - Domov pro matky s dětmi Hodonín. [online]. ©2020 [cit. 20.04.2020].
Dostupné z: http://www.socialnisluzby-hodonin.cz/detail/azylovy_dum_domov_pro_matky_s%C2%A0detmi_hodonin-5/
- [2] Český výbor pro UNICEF - unicef.cz [online]. Copyright ©2004-2020 [cit. 05.02.2020].
Dostupné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/hlavni_principy.pdf
- [3] Legislativa a systém sociálně-právní ochrany - MPSV Portál. *Průvodce - MPSV Portál* [online]. Copyright ©2020 [cit. 27.05.2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>
- [4] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020. Sociální služby. In: *Mpsv.cz* [online]. [cit. 23-02-2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/socialni-sluzby-1/>
- [5] *Nadace Sirius - úvodní stránka* [online]. © Nadace Sirius, 2017 [cit. 15.04.2020].
Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/rodina-a-dite-v-kontextu-moznosti-prevence-podpory-a-spoluprace.pdf>
- [6] OBECNÉ - Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí. *VOLNÁ SEKCE - Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí* [online]. Copyright © 2020 [cit.10.05.2020]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/>
- [7] Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. *Oblastní charita Hodonín* [online]. ©2020 [cit. 20.04.2020]. Dostupné z: <https://hodonin.charita.cz/co-delame-och-hodonin/jsme-rodina-v-tezke-situaci/socialne-aktivizacni-sluzby-pro-rodiny-s-detmi/>
- [8] Státní sociální podpora - MPSV Portál. *Průvodce - MPSV Portál* [online]. Copyright © 2019. [cit. 20.04.2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statni-socialni-podpora>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	A jiné
Atd.	A tak dále
Apod.	A podobně
č.	Číslo
Kč	Koruna česká
Kol.	Kolektiv
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MS word	Microsoft word
MŠ	Mateřská škola
Např.	Například
P1	Participant 1
P2	Participant 2
P3	Participant 3
P4	Participant 4
s.	Strana
SAS	Sociálně aktivizační služby
Sb.	Sbírka
SES	Socioekonomický status
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
T	Tazatel
Tj.	To je
Tzv.	Takzvaně
Unesco	Organizace OSN pro vzdělávání, vědu a kulturu
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Schématické znázornění sociální dědičnosti (Kraus, 2014, s. 74).....	22
Obrázek 2 Soustava sociálního zabezpečení (Kolibová, 2007, s. 67).	27
Obrázek 3 Zobrazení vztahů mezi kategoriemi	53

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Časový plán výzkumu.....	36
Tabulka 2 Osnova rozhovoru.....	37
Tabulka 3 Výsledky otevřeného kódování	40
Tabulka 4 Paradigmatický model výzkumu	50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Informovaný souhlas

Příloha P II: Transkripce rozhovorů

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a dalších informací pro bakalářskou práci: Možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí

Držitel souhlasu: Kristýna Hložková, Slunečná 3774/4, Hodonín, 720 289 074

email: k1_hlozkova@utb.cz

Předmět a provedení: Výzkum se zaměřuje na možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí a poskytování dostupné pomoci nebo podpory.

Výzkum je prováděn v rámci zpracování bakalářské práce na ústavu pedagogických věd, oboru sociální pedagogiky Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Výzkum bude veden formou rozhovoru. Průběh rozhovoru bude nahráván a ze zvukového záznamu bude následně pořízen doslovný přepis, který bude dále analyzován a interpretován. Zvukový záznam bude sloužit pouze pro potřebu doslovného přepisu a bude k dispozici pouze Kristýně Hložkové. Doslovný přepis bude důsledně anonymizován tak, aby byla zaručena anonymita a ochrana všech osob zmíněných v průběhu rozhovoru a aby nebylo možné tyto osoby na základě anonymizovaného přepisu identifikovat. Zejména budou změněna všechna jména osob a míst.

Zvukový záznam a doslovný přepis bude Kristýna Hložková uchovávat u sebe.

Doslovné citace částí anonymizovaného doslovného přepisu mohou být použity v závěrečné bakalářské práci.

Prohlášení:

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru a dalších souvisejících informací.

Rozumím výše uvedenému textu a souhlasím s jeho obsahem.

Rozumím tomu, že obsahem rozhovoru a dalších informací mohou být i osobní a citlivé záležitosti a obtížná témata.

Rozumím tomu, že nemusím odpovídat na obtížné nebo nepříjemné otázky.

Rozumím tomu, že mohu úplně zrušit moji účast na výzkumu.

Jméno a příjmení:

Datum a podpis:

PŘÍLOHA P II: TRANSKRIPCE ROZHovorŮ

P1

T: Dobrý den, jmenuji se Kristýna Hložková jsem studentkou oboru sociální pedagogika na UTB a tento rozhovor bude použit v mé bakalářské práci, která se jmenuje: Možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Rozhovor je zcela anonymní proto Vás nebudu oslovovat jménem. Souhlasíte s účastí na tomto rozhovoru?

P1: *Ano.*

T: Děkuji.

T: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání a v jakém oboru?

P1: *Nejvyšší dosažené vzdělání mám bakalářské v oboru sociální politika a sociální práce s kombinací psychologie.*

T: Jaká je délka Vaší praxe v tomto oboru?

P1: *V sociálním oboru jsem od roku 2006 takže celkem 14 let.*

T: Jaký je Váš věk?

P1: *Je mi 39 let.*

T: Co je náplní Vaší práce?

P1: *Pracuju jako sociální pracovnice, tedy náplní mojí práce je jednat se zájemcem, pracovat k s klientkami, které přijmeme, sestavit s nimi individuální plán, pomoci dosáhnout toho, co si naplánují. S tím, že to je omezeno nějakými cíli, které se mohou stanovovat oblastma, které nám stanovuje zákon o sociálních službách. Většinou se to týká: péče o děti, domácnost, najít si bydlení a posílit ten kontakt s tím okolím, kdy musí vyřizovat ty běžné věci.*

T: Co si představíte pod pojmem socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P1: *Prostředí s nízkým příjmem, prostředí, které nemá nebo ti lidé, kteří v něm žijí mají omezený přístup k nějakým kulturním hodnotám nebo k tomu, co běžná populace se dostane. U těch dětí to vidím v tom, že se málo, kdy dostanou do kina, do divadla mají obtížné se dostat na školu v přírodě. Například nemá takové vybavení do školy. Také prostředí u hodně malých dětí je málo podnětné a mají miň možností, také se jim rodiče snaží nabídnout různé podněty, tak ty podněty jsou tady omezené, potom se to přehoupne do těch školních let, kdy*

my tady máme neúplné rodiny nebo nefunkční rodiny a ty rodiče těm dětem nedají dostatečnou podporu už na tom základním stupni.

T: Jak byste specifikovala, co považujete za socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P1: *Tam, kde jsou nízké příjmy, ohrožení nezaměstnaností, neúplná rodina a nefunkční rodina. Dost často se jedná o zadluženost a neschopnost to, co dostanou vlastně za peníze na ten měsíc jim dost často nestačí ani na pokrytí toho, co potřebují vydat. A už nezbývá nic na zaplacení dluhů, tedy horší finanční hospodaření.*

T: Jaké jsou podle Vás faktory, které vykazuje socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P1: *Nízké příjmy, závislost na sociálních dávkách a ztráta pracovních návyků. Pak je strašně těžké pro ty maminky někam přijít na čas. Dost často se nám stává, že nám neplní povinnosti uchazeče o zaměstnání, tím pádem jsou vyřazeny a tím pádem se komplikuje i výše vyřizování dávek v hmotné nouzi. A potom, co tam je, tam je i ta neúplnost té rodiny s tím narůstajícím věkem těch dětí pro ty maminky je to těžko zvladatelné. Někdy je potíž, že maminka má sama základní nebo tehdy ještě zvláštní školu, a to učivo od té druhé třetí třídy už se může stát, že maminka prostě nezvládá. Takže ještě potom se bavíme o doplnění doučování, které se jim snažíme v podstatě jako zprostředkovat abychom je v tom podpořili. Snažíme se jim zprostředkovat, pokud je to možné, tak třeba v Hodoníně funguje program pro děti, které mají trvalý pobyt tady v Hodoníně, že jim vlastně proplácí nějaký kroužek anebo jim proplatí příměstský tábor.*

T: U jakých skupin osob je nejvyšší výskyt socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P1: *Je to kombinace zadluženosti, nižšího vzdělání, neúplné, disfunkční a nefunkční rodiny. Jsou to potom u nás i maminky, které přicházejí z ústavní výchovy. Po tom 18 roku, kdyby se měly vracet do původních nefunkčních rodin potom otěhotní, a to partnerství není funkční.*

T: Jaký nepříznivý vliv to na tyto osoby může mít?

P1: *Tak pro ty maminky nebo pro ty dospělé je to celkem složité, protože jsou v situaci, kdy mají starost za sebe za děti a dost často neví nebo si nejsou jisté tím bydlením, kde ho sehnat. Stává se jim poměrně často, že si nejsou jisté, jestli pokryjou všechny náklady, které musí. Včetně toho, že se nám tu objevujou vymahači těch různých společností, takže jsou celkem pod vysokým, psychickým tlakem, a to se pak projeví v tom, jak se chovají.*

T: Jak hodnotíte současný sociální systém podpory a pomoci?

P1: *Jsem ráda, že vůbec nějaký systém je, a že ta podpora nějakým způsobem funguje. Samozřejmě, co tam vidíme u těch maminek my, já považuju osobně za dobré, že je to navázané na systém hmotné nouze a na docházku do školy. Je to velká motivace, aby ty děti tam byly posílané, aby měly šanci to vzdělání dokončit, a aby rodiče jim daly i to, že se něco musí. Někam se vstává a je to i pro ty rodiče povinnost. Taková jak kdyby příprava, že jednou budou muset jít do práce, a že je potřeba tam chodit pokaždé, i když se jim zrovna dvakrát nechce. Takže to celkem kvituju a myslím si, že by to bylo fajn pokud je tam to dlouhodobé užívání těch dávek nebo ta už bych řekla závislost té hmotné nouze a podpořit to nějakým programem, kdy by musely chodit nebo mohly chodit někam do práce nebo do nějaké rekvalifikace. Co se týče výše těch dávek je to tak, jak to je, nevím, jestli je to v možnostech to posouvat to někam výš nebo níž. Co je ještě velký problém, pokud tu máme maminky, které mají děti ve věku 15–16 let buď nedokončily základní školu nebo teda skončily, a pak jsou ony ty děti registrované na úřadu práce a nechodí tam. Takže jsou vyloučené, nabíhá jim dluh na zdravotním pojištění, dávky hmotné nouze se tam trošičku taky zamotávají, ale dá se to vyřešit. Větší bych tam směřovala podporu, když dostáváte peníze, pojďme se podívat, jak se z toho dostaneme ven. Pro děti, co si myslím, že je moc fajn pro ty naše, pokud se můžou dostat do toho programu proplácení stravného, jak ve škole, tak ve školce, což je trošku problém u nás, když se nám ta maminka přestěhuje v polovičce roku, tak ten úřad práce to nechce udělat. Potřebuje to mít nahlášené červenec, srpen a pak je to na celý rok, že kdo se přestěhuje v polovině roku tak na to, jak kdyby nedosáhne. Výborné je to, že hmotná nouze umožňuje to, že dítě může chodit do té školky a nemusí platit to školné. Podpora těch mladých a dospělých tam vidím velké mezery a příležitost, jak to změnit. V kombinaci s tím městem a dalšíma organizacema tady v Hodoníně umožňují bezplatné kroužky pro děti je výborné a pokud naše maminky nemají na brýle pro to dítě, tak kontaktujeme nadace. Myslím je to nadace Sirius, kam se obracíme. Pak máme nadaci Terezy Maxové, Agrofet snažíme se přes ně jim pomoci získat třeba prostředky na brýle nebo na další věci.*

T: Jaký je Váš přístup k poskytování pomoci a podpory dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P1: *Ta podpora tam potřebná je, jak mluvíme s těma našima klientkama tady u nás samy dost často vychází z takového prostředí, kde nebyl dostatek peněz, dostatek podmětů úplně rodiny s výskytem patologických jevů, ať už jako násilí mezi partnerama nebo trestná činnost a zneužívání návykových látek. Snažíme se je podpořit tak, aby dokázaly v rámci toho, co ony mají podpořit ty svoje děti a nepřenášelo se nám to dál. Takže osamostatňovat,*

povzbuzovat, oceňujeme každý menší pokrok tím, že tady v této oblasti pracujeme delší dobu, tak si dáváme reálné kroky pro nás i pro maminky, takže pomocí malých krůčků, aby ten posun měly, aby i ony měly radost z toho, že něco zvládly.

T: Co je podle Vás silnou a slabou stránkou sociálního systému v rámci poskytnutí pomoci a podpory?

P1: *Silnou stránkou řekla bych, že je super, že vůbec jsou dávky, že ten systém je nějakým způsobem jasný s většina z nich celkem dobře se v tom zorientuje. Myslím si, že jsou i dobré podpůrné sociální služby, jako jsou aktivizační sociální služby pro rodiny s dětmi, síť azylových domů a další sociální služby, na které se ty rodiny mohou obracet. Pak jsou i centra pro rodiny u některých těch rodin je to takové, že nechtějí být spojované s těmito institucemi a je těžké tu pomoc z jejich strany přijmout. Je pro ně jednodušší jít do centra pro rodinu, kde chodí víc těch maminek nebo do takových to skupinek než přijít k nám do azylového domu. Berou to u sebe jako, že totálně v životě selhaly. Slabé stránky u těch maminek, která máme na státních sociální podpoře bych řekla, že je to závislost na systému a už nám tam chybí taková ta motivace s tím něco udělat a máme tu maminky sedm let, které kočují po azylových domech. A tam už je hodně těžké udělat něco s tou motivací a hodně těžké to potom někým způsobem nastartovat, aby chtěly, mohly a viděly tu možnost jít někde než do dalšího azylového domu.*

T: S jakými obtížemi se v praxi setkáváte?

P1: *Co se toho u nás týče rozdílný přístup úřadu práce k vyplácení dávek a k tomu, co po maminkách požadují. A co máme obrovský problém, pokud nám tu maminka s vícerodětmi jde do práce, tak je na stejných penězích jako, když chodí do práce a my pak nemáme v podstatě žádnou šanci je motivovat, aby na to méně placení místo, které ale odpovídá její kvalifikaci šla.*

T: V rámci Vaší práce poskytujete dětem nebo jejich rodičům určitou pomoc a podporu, jaké programy nebo služby nabízíte?

P1: *Tak my rozdělujeme to, co zprostředkováváme a to, co nabízíme. Zprostředkováváme i třeba materiální pomoc, ale přes záchrannou síť. Takže pokud opravdu nic nemají můžou si tam jít pro potraviny, drogerii a zase to je celé zapracované tak, aby se to postupem času osamostatnily a nebyly na té formě pomoci závislé. Skupinové programy jako takové, tady neděláme, ale pokud tu máme maminky, které individuálně potřebují právě se naučit s těmi dětmi například učit kreslit, číst nebo se s něma hrát může zvolit tu formu, že to s každou*

maminkou děláme zvlášť, ale pro některé děti je to vhodné, když to mají ve skupině. Týká se to dětí, které mají jít do školky, ale nejsou v tom kolektivu zvyklé.

T: Do jaké míry jsou tyto programy a služby využívány dětmi nebo rodiči?

P1: *Děti jsou rády za úplně všechno, kde se něco děje a nenudí se. Pro spoustu maminek je hrozně těžké poslat své děti do příměstského tábora, i když jim to zprostředkujeme, tak ta obava z toho, jak to tam bude, co tam bude, jestli tam ty děti můžou poslat a bude to pro ně bezpečné je pro ně obrovská. Tak stejně z kroužkama někdy je tam zavedeme a ukážeme, vyzkouší si to. Pokud to zkusí a nějakou chvíli tam vydrží nám ta nějakou chvíli chodit jsou potom nadšeny obě, dvě strany.*

T: Jaké programy nebo služby jsou nejčastěji poskytovány dětem nebo rodičům ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P1: *U nás je to komplexní, protože jim pomáháme řešit vlastně v podstatě i to bydlení i ty programy na nějakou tu aktivizaci těch dětí. Zprostředkováváme aktivizační služby, co se týče nějakého učení se s dětma, nácvik rodičovských kompetencí. Pokud bylo možné a dřív to tak i bývalo byli tady nějakí dobrovolníci, co se týče doučování těch dětí. A pro starší děti od 11 let je tady nízkoprahový klub Pohoda, kde také pomáhají se školou a doučováním. Maminkám tady pomáháme což je takové i v rámci finančního hospodaření i péče o rodinu jsou věci, jako mají spíš program vaření a pečení. Učí se například zdravé, levné a jednoduché věci právě proto, aby s těma penězma vyšly tak i levné vaření, ale co jim dělá obrovskou radost, když si pro děti upečou dort.*

T: Setkal/a jste se někdy s dětmi nebo rodiči, kteří by o možnostech pomoci nebo podpory nevěděli?

P1: *Většinou mají nějaké základní informace, ne vždy ví o možnostech jo. Občas se stane, že tam dítě s nějakým zdravotním handicapem, takže potom řešíme příspěvky na péči. Jo anebo, když dítě potřebuje větší podporu, neví vždycky o těch možnostech nadace neví o tom programu, co je tady ve městě na ty kroužky. Většinou mají dobré povědomí o systému státní sociální podpory a hmotné nouze to většinou ví.*

T: Pokud předchozí otázka byla Ano, tak jaké mohou být příčiny z nedostatečné informovanosti o pomoci nebo podpoře dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P1: *Oni hodně často čerpají informace z facebooku a tamto nebývá úplně jako přesné. Někdy je to tím, že ta maminka má snížený intelekt a neví nebo nepátrá. Myslím si, že ony úplně neví, kam vyhledávat ten zdroj těch informací a nenapadne je, že na stránkách úřadu by mohly být informace užitečné. Spíš to vnímají tak, že ten úřad něco chce než, aby jim něco nabídl.*

T: Co považujete za překážky, které brání ve zlepšení a zkvalitnění podpory a pomoci?

P1: *Mě se ta opatření velmi, jako těžko se dá asi nastavit to opatření úplně individuálně, jak by to každý případ potřeboval. Takže ty překážky tady jsou. Tady do té individualizace bych to spíš viděla opravdu i nastavovat nejenom podporu, ale i tu motivaci k tomu chtít něco udělat. Ne, aby všichni dostali hned teď natažené ruce dejte mě dejte mě já potřebuju, ale jo něco dostanu, ale něco za to jako udělám.*

T: Jaké podmínky nebo faktory by podle Vás mohly vést ke zlepšení a zkvalitnění nabízené pomoci nebo podpory?

P1: *Určitě dostatek informací. Myslím si i jako propojení té podpory a pomoci finanční, co se bavíme. U těch dávek s nějakou ne pracovní povinností, ale s něčím, co by ty lidi motivovalo a vedlo zpátky k procesu a dalo jim šanci tu práci sehnat tzn. rekvalifikace, zvládnutí toho, že když se to dítě do té školky dostanou, aby tam opravdu chodily a chodily i do té školy, tady ta kombinace.*

T: Jak si představujete ideální možnosti podpory a pomoci dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí do budoucna?

P1: *Ještě k tomu, co už jsem řekla zajištění dostupného bydlení, protože v Hodoníně jsou sociální byty, ale jsou pouze pro občany Hodonína, kteří nemají dluh vůči městu Hodonínu. Tím, že tu máme maminky z okolí Hodonína tak se k těm bytům nedostanou. A potřebují nějaký základní bydlení, aby byl v klidu a jistotě. Pak už můžou řešit věci, jako je příjem nějaká práce. Určitě nějaké domyšlení a zkvalitnění té možnosti oddlužení, aby vlastně měly šanci jít do běžné práce a nemusely pracovat na černo z obavy toho, že když půjdou do běžné práce tak jim skoro všechno sebere exekutor. S tím, že oni jdou do práce vykazují příjem 18 000,- reálně dostanou 10 000,-, ale úřad práce nebo hmotná nouze by jim počítala tu vyšší dávku. Nezohledňovala by jim úplně ty to dluhy. Umožnit jim chození do práce a děti podmíněně těch dávek docházkou do školky tak i do školy, protože tam mají obrovskou šanci nějak jako mít jiné podmínky a naučit se jiným věcem, začlenit se i mezi další děti a vidět to trošku jinak.*

T: Dobře, děkuji Vám za rozhovor.

P1: *Nemáte zač.*

P2

T: Dobrý den, jmenuji se Kristýna Hložková jsem studentkou oboru sociální pedagogika na UTB a tento rozhovor bude použit v mé bakalářské práci, která se jmenuje: Možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Rozhovor je zcela anonymní proto Vás nebudu oslovovat jménem. Souhlasíte s účastí na tomto rozhovoru?

P2: *Ano.*

T: Děkuji.

T: Začneme tedy první otázkou. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání a v jakém oboru?

P2: *Mám vystudovanou sociální pedagogiku a poradenství na Masarykově univerzitě v Brně na filozofické fakultě. Mám magisterský titul.*

T: Jaká je délka Vaší praxe v tomto oboru?

P2: *V azylovém domě pro matky s dětmi tady v Hodoníně pracuju od srpna 2017. Šla jsem sem rovnou ze školy. Takže dva a půl roku práce tady i celkově.*

T: Jaký je Váš věk?

P2: *Je mi 28 let.*

T: Co je náplní Vaší práce?

P2: *Pracuju na poloviční úvazek, jako sociální pracovnice a na poloviční úvazek, jako pracovnice v sociálních službách. Do náplně mojí práce, jako sociální pracovnice patří individuální plánování s klientkami, základní poradenství, evidence složek klientek, evidence smluv a dalších dokumentů, tvoření statistik a jiných výkazů, jednání se zájemci a žadatelkami o poskytnutí sociální služby, tvorba standardů sociálních služeb atd., zároveň v době nepřítomnosti vedoucí ji zastupuji.*

Pokud jsem ve službě, jako pracovnice v sociálních službách, dělám toto všechno, co jsem říkala, plus zvedám telefony, otvírám dveře. Jelikož sedím dole v kanceláři, chodí za mnou klientky častěji, takže jim pomáhám s aktuálními problémy, půjčuju pomůcky a jiné potřeby, vedu dokumentaci, která je dole v kanceláři atd.

Jelikož pracuji na dvou pozicích, nemůžu oddělit striktně jednu od druhé, proto když pracuju dole, dělám věci z vrchu a naopak. Nemůžu klientkám říct, dnes nejsem vaše sociální, dnes spolu návrh na soud nenapišeme, ale zítra už to půjde. Nicméně náplň práce je hodně podobná, jen jako sociální mám větší zodpovědnost za statistiky, vedení dokumentace a papírování.

T: Co si představíte pod pojmem socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P2: *Pod tímto názvem si představím takové prostředí, které je určitým způsobem jiné od klasického vnímání společnosti od toho, co člověk považuje za „normální“. Žijí v něm lidé, kteří mají jiné kulturní vnímání, často žijí na okraji společnosti, mají nízký příjem, který jim nedovoluje žít a nakupovat věci v takové míře, v jaké by chtěli. Často zde žijí lidé dlouhodobě pobírající sociální dávky, závislí na sociální podpoře.*

T: Jak byste specifikovala, co považujete za socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P2: *Špatné životní podmínky, lidé žijící na okraji společnosti, závislost na sociálních dávkách, nízké vzdělání osob, málo peněz do rodinného rozpočtu.*

T: Jaké jsou podle Vás faktory, které vykazují socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P2: *Špatné hospodaření s penězi a tím pádem málo peněz na placení nutných výdajů. Nízké vzdělání osob, nízká podpora rodiny ke vzdělání dětí, patologické jevy, lidé s jinými názory na výchovu dětí a celkově život.*

T: U jakých skupin osob je nejvyšší výskyt socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P2: *Z mojí zkušenosti jsou to romové a poté matky, které měly špatné zázemí v rodině už jako děti. Jejich matky a třeba i babičky bydlely v azylovém domě, tak oni taky bydlí, protože jim to přijde normální a to jsou „bílé“, jak oni říkají. Můžou to být osoby týrané, zneužívané, utekly z domova, a proto se ocitly na okraji společnosti.*

T: Jaký nepříznivý vliv to na tyto osoby může mít?

P2: *No, oni pokračují ve stejném stylu, jaký je naučili nebo spíš nenaučili jejich rodiče. Špatně hospodaří, křičí na děti, bijí je, nedokážou je ve volných chvílích zabavit, někdy ne že by nechtěli. Oni to spíš neumí. Takže jedou zase ten stejný scénář a je velice málo těch, které se chtějí změnit nebo se něco naučit. Ale, když už v někom tu snahu objevíme a vidíme potenciál ke změně, je to super.*

T: Jak hodnotíte současný sociální systém podpory a pomoci?

P2: *System se snaží pomáhat, ale ne vždycky to v praxi funguje. Pravidla pomoci a podpory jsou nastavené, ale pokud člověk se nevejde do tabulek, má smůlu. Třeba klientky musí mít zapsané otce svých dětí v rodném listu, jinak nemají nárok na dávky hmotné nouze. Musí mít svěřené děti ve své péči a určené výživné, jinak opět nic nedostanou. A pokud už mají soudně dané výživné, počítá se jim do příjmu a nikoho nezajímá, že vlastně ve skutečnosti žádné výživné matka nedostává, tudíž o to oni dostanou míň na živobytí. Potom je i z naší strany těžké vymyslet, jak neefektivněji hospodařit, když klientce po zaplacení nájmu zůstane třeba 500,-. Pokud si klientka najde podnájem, musí zaplatit kauci třeba i 30 tisíc, což pro ně není reálné ušetřit, a pokud se jí to nějak podaří, tak nedostane třeba zase trvalé bydliště, což zase má za následek nepřiznání dalších příspěvků.*

T: Jaký je Váš přístup k poskytování pomoci a podpory dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P2: *Pokud vycházím ze svých zkušeností, tak pomáhám všem bez rozdílu. Pokud za mnou klientka přijde, že potřebuje s něčím pomoci, pomůžu. Samozřejmě pokud vím, jak a mám k tomu kompetence. Pokud jí z jakýchkoliv důvodů pomoci nemůžu, předám jí aspoň kontakt na osobu, která jí s problémem pomoci může. Pomáhám ráda a o to víc, když vím, že to má smysl.*

T: Co je podle Vás silnou a slabou stránkou sociálního systému v rámci poskytnutí pomoci a podpory?

P2: *Občas mi chybí individuální přístup ze strany pracovníků úřadu práce, ale chápu, že mají také své postupy. Líbí se mi, že je možnost pro osoby v hmotné nouzi proplácet třeba obědy dětem v MŠ a ZŠ, ovšem musí se přihlásit včas. Myslím, že je na Hodonínsku relativně široká síť sociálních služeb. Špatné mi přijde zadlužování nezletilých dětí, kdy třeba rodiče neplatí odpady a dítě sotva dosáhne 18 let, tak už do dospělého života vstupuje s dluhy.*

T: S jakými obtížemi se v praxi setkáváte?

P2: *O tom už jsem mluvila před chvílkou, tak to už bych se opakovala.*

T: V rámci Vaší práce poskytujete dětem nebo jejich rodičům určitou pomoc a podporu, jaké programy nebo služby nabízíte?

P2: *Snažíme se s rodinou pracovat komplexně. Tím, že máme cílovou skupinu pouze matky s dětma a klientky mají dlouhodobě partnery, tak cítíme, že bychom potřebovali pracovat i s těmi muži, nicméně nemůžeme. Spousta klientek je však pouze s dětmi sama. Primárně jsou*

našimi klienty matky, pracujeme tedy s nimi a učíme je, jak vychovávat, starat se o děti, jak si s nimi hrát, jak jim uvařit zdravou vydatnou večeři a oběd, některé učíme hygienickým návykům, jak vycházet s penězi je toho spousta. Potom jim pomáháme s jednáním s úřady, tedy s podáním návrhů na soud, s vypsáním různých dokumentů a formulářů, zprostředkováváme jim kontakty na navazující služby, třeba na sociálně aktivizační služby, charitní sociálně právní poradnu, nízkoprahový klub Pohoda, kontaktní centrum Vážka, různé poradny, odborní lékaři apod.

T: Do jaké míry jsou tyto programy a služby využívány dětmi nebo rodiči?

P2: *Programy jako takové nemáme, spíš se individuálně domlouváme s klientkami, zdali se nechtějí naučit něco nového uvařit, upéct, nějaký tip, jak zabavit děti. Můžou tuto podporu využívat samostatně nebo i s jinými klientkami, záleží, co jim vyhovuje. Někdy se sejdou maminky, které mají větší zájem se něco naučit, někdy je to zase naopak. Pokud pracovník vyhodnotí, že klientka potřebuje v určité dovednosti podpořit, např. neumí vařit a děti mají hlad, domlouvá si s klientkou pravidelnou podporu u ní na bytě nebo ve společné kuchyni a podporuje ji takto pravidelně.*

T: Jaké programy nebo služby jsou nejčastěji poskytovány dětem nebo rodičům ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P2: *Je to podpora vaření, pečení, volnočasové aktivity s dětmi, podpora při opravě oblečení, jednání s úřady, jednání s budoucími pronajímateli bytů... nic ale nedělá pracovník za klientku, ale vše ji postupně učí a dbá, aby to klientka dělala sama. Jsme tady od toho, abychom klientku aktivizovali do té míry, že si po odchodu z azylového domu, bude umět poradit sama, popřípadě bude vědět, na koho se obrátit. S klientkami hodně mluvíme, toho využívají opravdu hodně, často pouhé mluvení o problému je pro ně uklidňující.*

T: Setkal/a jste se někdy s dětmi nebo rodiči, kteří by o možnostech pomoci nebo podpory nevěděli?

P2: *Spousta klientek neví, jaké mají práva a možnosti. Neví, že si může požádat o nějaké dávky, že si může požádat o obědy zdarma, že může v poradně řešit dluhovou situaci, že existuje nějaký klub, kam chodí odpoledne dospívající děti si dělat úkoly a pokecat si, že můžou do knihovny a půjčí si tam knížku...takže ano, setkala.*

T: Pokud předchozí otázka byla Ano, tak jaké mohou být příčiny z nedostatečné informovanosti o pomoci nebo podpoře dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P2: *Rodiny jsou často izolované od okolních lidí, žijí jen „mezi svými“ neví, že někde existuje nějaký pracovník, který jim poradí. Často si také říkají, že za svoji situaci můžou samy, a proto jim tento stav patří. Může jim také připadat hloupé se někoho ptát.*

T: Co považujete za překážky, které brání ve zlepšení a zkvalitnění podpory a pomoci?

P2: *Asi to bude o lidech, pokud někdo nechce pomoci, vždy si najde důvod, proč nepomoci. Stejně tak pokud klient řeší vše křikem a vulgárně, nikdo se mu nebude snažit pomoci. Někdy by také pomohly větší dotace, aby služba mohla využívat celou kapacitu, a nejen část služeb, které by normálně mohla nabízet.*

T: Jaké podmínky nebo faktory by podle Vás mohly vést ke zlepšení a zkvalitnění nabízené pomoci nebo podpory?

P2: *Pokud mluvím obecně, tak větší dotace sociálním službám, podpora města, vycházení ze zkušeností a potřeb klientů, a to nejen podle papíru, a toho co si myslí úředníci, ale přímo informace od klientů. Jinak samozřejmě chuť klientů nabízené služby využívat.*

T: Jak si představujete ideální možnosti podpory a pomoci dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí do budoucna?

P2: *Bylo by dobré, kdyby s nimi někdo pracoval už na úřadě práce. Děti, které skončí základní školu a nejdou dále a nemají práci, se rázem ocitnou na pracáku. Tam chodí jen na schůzky, ale žádná reálná činnost s nimi není. Není jim nabídnuto zaměstnání, protože to je až pro lidi od 18 let. Nenabídnou jim brigádu, rekvalifikaci, cílenou pomoc. Prostě se od 15 do 18 nic neděje a to „dítě“ se prostě životem jen plácá bez podpory, protože nezapadá do žádných tabulek. My s ním moc pracovat nemůžeme, protože našimi klienty jsou dospělé matky. Takže nějaká cílená podpora této cílovky do 18 let po odchodu ze základky, to by bylo super.*

T: Tak, a to je ode mě všechno mockrát Vám děkuji za rozhovor, na shledanou.

P2: *Za málo, na shledanou.*

P3

T: Dobrý den, jmenuji se Kristýna Hložková jsem studentkou oboru sociální pedagogika na UTB a tento rozhovor bude použit v mé bakalářské práci, která se jmenuje: Možnosti

podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Rozhovor je zcela anonymní proto Vás nebudu oslovovat jménem. Souhlasíte s účastí na tomto rozhovoru?

P3: *Ano.*

T: Děkuji.

T: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání a v jakém oboru?

P3: *Vystudovala jsem vyšší odbornou školu, obor sociální práce.*

T: Jaká je délka Vaší praxe v tomto oboru?

P3: *V tomto oboru dělám 2 roky*

T: Jaký je Váš věk?

P3: *Je mi 39 let.*

T: Co je náplní Vaší práce?

P3: *Podpora pro rodiny s dětmi v řešení jejich nepříznivé soc. situace, kde existuje riziko ohrožení dítěte.*

T: Co si představíte pod pojmem socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P3: *Například rodina má znevýhodněnou finanční situaci (např. dávky hmotné nouze, sociální státní podpory), narušené sociální vazby, narušené rodinné vztahy, znevýhodněné bytové podmínky, které rodinu určitým způsobem vyčleňují.*

T: Jak byste specifikovala, co považujete za socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P3: *Například rodina žijící z dávek hmotné nouze, bydlicí v azylovém domu nebo ubytovně, menšinová rodina, rodina rodiče samoživitele – narušené rodinné vazby atd.*

T: Jaké jsou podle Vás faktory, které vykazuje socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P3: *Finanční problematika, znevýhodněné bytové podmínky, narušené vztahy, sociální vyloučení, stigmatizace osob žijících v tomto prostředí, emoční, duševní, zdravotní deprivace, možná znevýhodněná pozice v péči a výchově dětí.*

T: U jakých skupin osob je nejvyšší výskyt socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P3: *Například rodiče samoživitelé, nezaměstnané osoby, lidé bez domova, lidé v závislosti, lidé s handicapem, lidé s psychiatrickou poruchou atd.*

T: Jaký nepříznivý vliv to na tyto osoby může mít?

P3: *Sociální vyloučení, problémy s finanční situací v rodině, vypjaté, narušené rodinné vztahy, problémy s bydlením, vyloučení z většinové společnosti, vliv na zdravotní, duševní a emoční stránku jedince, vliv na zvládání péče a výchovy dětí atd.*

T: Jak hodnotíte současný sociální systém podpory a pomoci?

P3: *Poměrně dobře.*

T: Jaký je Váš přístup k poskytování pomoci a podpory dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P3: *Pracuji s touto cílovou skupinou, takže kladný. Jde o to pomoci rodině, aby svoji situaci samostatně dle svých schopností a možností zvládala i s ohledem na socioekonomicky znevýhodněné prostředí, ve kterém rodina žije.*

T: Co je podle Vás silnou a slabou stránkou sociálního systému v rámci poskytnutí pomoci a podpory?

P3: *Silná stránka sociální služby a sociální pracovníci, síť, dostupnost sociálních služeb a možná provázanost sociálního zařízení a služeb. Slabá stránka financování sociálních služeb, zvyšující se tlak na výkonnost a administrativní zátěž soc. pracovníků, nedostatek vhodného např. bydlení pro soc. slabé rodiny s dětmi.*

T: S jakými obtížemi se v praxi setkáváte?

P3: *Jak už jsem zmínila v předchozí otázce tu slabou stránku financování sociálních služeb, zvyšující se tlak na výkon sociálních pracovníků, dále manipulativní uživatelé, nespolupracující uživatelé, nemotivovaní uživatelé, stigmatizovaní uživatelé.*

T: V rámci Vaší práce poskytujete dětem nebo jejich rodičům určitou pomoc a podporu, jaké programy nebo služby nabízíte?

P3: *Naše služba poskytuje např. tyto činnosti: podpora rodičů v dovednostech a schopnostech pečovat o dítě (např. úprava denního režimu, nácvik hygienických návyků, úprava stravovacího režimu, podpora v přípravě do školy, smysluplné trávení volného času apod.), podpora rodičů ve schopnostech pečovat o rodinné vztahy o chod domácnosti, nácvik hospodaření s financemi, podpora v řešení bytové situace, v uplatnění se na trhu práce, s vyřizováním osobních záležitostí, možnost doprovodu rodičů na jednání se školou, úřady, k lékařům apod..*

T: Do jaké míry jsou tyto programy a služby využívány dětmi nebo rodiči?

P3: *Naše služba je určena pouze pro rodiny s dětmi.*

T: Jaké programy nebo služby jsou nejčastěji poskytovány dětem nebo rodičům ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P3: *Tak jsou to činnosti, které jsem jmenovala také v předchozí otázce, jakou pomoc a podporu poskytujeme, častá je podpora v jednání s úřady, podpora ve školní přípravě, podpora ve zvládnutí hospodaření, řešení bytové problematiky.*

T: Setkal/a jste se někdy s dětmi nebo rodiči, kteří by o možnostech pomoci nebo podpory nevěděli?

P3: *Obecně ano. Do naší služby se dostanou, ale už rodiny, které jsou o službě alespoň základně informovány skrze jiné zařízení a úřady.*

T: Pokud předchozí otázka byla Ano, tak jaké mohou být příčiny z nedostatečné informovanosti o pomoci nebo podpoře dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P3: *Například osoba se zatím o tuto oblast nezajímala, nevznikla potřeba se zajímat, osoba nevěděla, kde a u koho informace hledat nebo jak je vyhledat např. na internetu.*

T: Co považujete za překážky, které brání ve zlepšení a zkvalitnění podpory a pomoci?

P3: *Překážkou jsou svým způsobem zvyšující se administrativní nároky a zvyšující se nároky na výkonnost pracovníků, také kulminované funkce v rámci úvazku pracovníka, finanční zajištění služby atd.*

T: Jaké podmínky nebo faktory by podle Vás mohly vést ke zlepšení a zkvalitnění nabízené pomoci nebo podpory?

P3: *Zlepšení, zjednodušení, změna, co se týká administrativních nároků a nároků na výkonost nás pracovníků. Dále zlepšení finančního zajištění služby.*

T: Jak si představujete ideální možnosti podpory a pomoci dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí do budoucna?

P3: *Domnívám se, že ideální možnost je nerealistický pojem. Na toto nedokážu odpovědět. Zvládnutí fungování v socioekonomicky znevýhodněném prostředí závisí hlavně na schopnostech a možnostech samotných rodičů žijících v tomto prostředí, na tom, jak zvládají zátěž, jaké jsou sociální vzorce převzaté od jejich rodičů atd. Toto je velmi individuální a podpora a pomoc věnovaná jedné osobě nemusí být vyhovující a adekvátní pro osobu*

druhou. Podpora pro děti by měla jít každopádně přes rodiče, soustředit se a pracovat s rodičovskou odpovědností a problémy u dětí řešit skrze rodiče, nejt cestou „opravit a napravit“ dítě, ale hledat důvody proč se např. dítě chová určitým způsobem, reaguje určitým způsobem. Rodiče mají tendenci přehrávat odpovědnost na dítě samotné, nehledají příčiny u sebe a své výchovy, svého přístupu. S tímto je velmi těžké pracovat na úrovni sociální práce, často vnímáme, že by byla vhodná např. terapie, psychologická podpora. Taky je otázka připravenosti rodiče chtít tento krok učinit a realizovat ho.

T: Dobře, tak to bylo všechno, mockrát Vám děkuji za rozhovor. Na shledanou.

P3: *Na shledanou.*

P4

T: Dobrý den, jmenuji se Kristýna Hložková jsem studentkou oboru sociální pedagogika na UTB a tento rozhovor bude použit v mé bakalářské práci, která se jmenuje: Možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Rozhovor je zcela anonymní proto Vás nebudu oslovovat jménem. Souhlasíte s účastí na tomto rozhovoru?

P4: *Ano.*

T: Děkuji.

T: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání a v jakém oboru?

P4: *Mé vzdělání je střední odborné v oboru švadlena. Mám katechetický kurz a vyučuji náboženskou výchovu. V současném oboru mám udělaný rekvalifikační kurz pracovníka v sociálních službách.*

T: Jaká je délka Vaší praxe v tomto oboru?

P4: *Jako katechetka pracuji cca 28 let. V Sociálně aktivizačních službách pracuji 5let, ale pouze na čtvrt úvazek.*

T: Jaký je Váš věk?

P4: *Je mi 54 let.*

T: Co je náplní Vaší práce?

P4: *Jako katechetka vyučuji náboženskou výchovu od předškolních dětí i dospělé. Jako pracovník v sociálních službách pracuji pod dohledem vedoucí služby, jako klíčový pracovník našich uživatelů.*

T: Co si představíte pod pojmem socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P4: *Prostředí, ve které se pohybuje většina našich uživatelů SAS, zejména kvůli špatným finančním, bytovým, pracovním, rodinným a sociálním podmínkám.*

T: Jak byste specifikovala, co považujete za socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P4: *Jak jsem již zmínila v předchozí odpovědi, prostředí se špatnými finančními, bytovými, pracovními, rodinnými a sociálními podmínkami.*

T: Jaké jsou podle Vás faktory, které vykazuje socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P4: *Nemožnost zaměstnání, bydlení, zařazení do běžného života našich uživatelů bez psychiatrické diagnózy, přesto s nízkými kompetencemi v těchto oblastech. Nedostatek financí u mladých rodin, začátek společného života v dlužích.*

T: U jakých skupin osob je nejvyšší výskyt socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P4: *Mladé rodiny. Co se týká našich uživatelů, jde jak o rodiče (u nás především o maminky) následně jejich děti. Pokud jde zde jejich etnické znevýhodnění, o to je toto složitější z důvodů stále trvající diskriminace.*

T: Jaký nepříznivý vliv to na tyto osoby může mít?

P4: *Nemožnost se zařadit, „slušně“ žít na nějaké únosné úrovni, možnost pečovat a vychovávat děti, aby nevyčnívaly v kolektivu.*

T: Jak hodnotíte současný sociální systém podpory a pomoci?

P4: *Nemám žádný nápad, jak to dělat lépe, takže s dovolením, bez komentáře.*

T: Jaký je Váš přístup k poskytování pomoci a podpory dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P4: *Myslím, že je potřeba pomáhat individuálně, od začátku, aby se mohla mladá manželství postavit na nohy a dál fungovat. Každý potřebuje jiný způsob pomoci. U mladých, nejen u nich s omezenými kompetencemi, možnost chráněného bydlení, chráněného zaměstnání. Někteří potřebují pomoc celoživotně. Snažím se umět rozlišovat a pomáhat, proto jsem v této službě.*

T: Co je podle Vás silnou a slabou stránkou sociálního systému v rámci poskytnutí pomoci a podpory?

P4: *Rozlišování možností a kompetencí uživatelů těchto dávek. Individualita při rozdělování.*

T: S jakými obtížemi se v praxi setkáváte?

P4: *Jak už jsem popsala výše. Co se týká úřadů, které poskytují pomoc, především finanční, nemají příliš možnost, prostor, prostředky ani čas individuálně posuzovat a pomáhat.*

T: V rámci Vaší práce poskytujete dětem nebo jejich rodičům určitou pomoc a podporu, jaké programy nebo služby nabízíte?

P4: *Podle potřeb té, které rodiny, pomoc se školní přípravou, aktivity dětí, aktivizace rodičů, s finančním plánováním rodiny. Pokud je potřeba, pomáháme s jejich zařazením do společnosti, pomoc s hledáním zaměstnání, bydlení, jednání na úřadech, ve škole a lékaři. Pokud je potřeba psychologická pomoc, pomáháme najít služby, které pomáhají také v tomto směru, psychologická centra pro rodiče i děti, pedagogicko-psychologické poradny apod.*

T: Do jaké míry jsou tyto programy a služby využívány dětmi nebo rodiči?

P4: *Většinou rodiny tuto pomoc vítají, využití je různé, ne každý je schopen se v tom daném směru osamostatnit a využít maximálně, ale myslím, že většina pomoc vítá, je za ni ráda a snaží se posunout. Jsou ale i takoví, kteří už rezignovali, pak je to problematictější.*

T: Jaké programy nebo služby jsou nejčastěji poskytovány dětem nebo rodičům ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P4: *Pomoc se školní přípravou, aktivity dětí, aktivizace rodičů, finanční plánování rodiny. Pomoc s hledáním zaměstnání, bydlení, jednání na úřadech, ve škole, s lékaři.*

T: Setkal/a jste se někdy s dětmi nebo rodiči, kteří by o možnostech pomoci nebo podpory nevěděli?

P4: *Ano setkala.*

T: Pokud předchozí otázka byla Ano, tak jaké mohou být příčiny z nedostatečné informovanosti o pomoci nebo podpoře dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P4: *Myslím, že informovanost se stále zlepšuje, dříve nabylo dobré propojení s OSPOD, zatím ještě není spolupráce se školami, dětskými lékaři.*

T: Co považujete za překážky, které brání ve zlepšení a zkvalitnění podpory a pomoci?

P4: *Neinformovanost škol, dětských lékařů, aby se zachytil problém v začátku, až volají OSPOD, je už zpravidla problém velký někdy už pozdě.*

T: Jaké podmínky nebo faktory by podle Vás mohly vést ke zlepšení a zkvalitnění nabízené pomoci nebo podpory?

P4: *Momentálně netuším, nevím, jestli školy a lékaři nemohou, jestli to vzhledem k zákonu není v jejich kompetenci nebo to jen není zažité.*

T: Jak si představujete ideální možnosti podpory a pomoci dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí do budoucna?

P4: *Ze zákona danou možnost hmotné podpory pro naše rodiny, co se týká potravin apod., možnost větší individuální pomoci na úřadech, při řešení problémů našich uživatelů s nižšími kompetencemi. A jak jsem zmínila výše, možnost chráněného bydlení a zaměstnání pro ně.*

T: Dobře. Tímto bych Vám chtěla poděkovat za rozhovor a Váš čas.

P4: *Nemáte vůbec za co.*

T: Na shledanou.

P4: *Na shledanou.*

P5

T: Dobrý den, jmenuji se Kristýna Hložková jsem studentkou oboru sociální pedagogika na UTB a tento rozhovor bude použit v mé bakalářské práci, která se jmenuje: Možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Rozhovor je zcela anonymní proto Vás nebudu oslovovat jménem. Souhlasíte s účastí na tomto rozhovoru?

P5: *Ano souhlasím.*

T: Děkuji.

T: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání a v jakém oboru?

P5: *Nejvyšší dosažené vzdělání mám magisterské v oboru křesťanská výchova. Dále mám bakalářské vzdělání a vyšší odborné vzdělání v oboru sociální politika a sociální práce.*

T: Jaká je délka Vaší praxe v tomto oboru?

P5: *V tomto oboru jsem 16 let.*

T: Jaký je Váš věk?

P5: *Je mi 60 let.*

T: Co je náplní Vaší práce?

P5: *Sociální práce, jednání s klienty a uživateli sociálních služeb, řešení jejich tíživé sociální situace, aktuálně pracuji výslužbě azylový dům, cílovou skupinou jsou ženy a matky s dětmi v tísní.*

T: Co si představíte pod pojmem socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P5: *Nedostatek financí, nízké příjmy, rozdílné hodnoty a sociální status oproti ostatním rodinám s dětmi.*

T: Jak byste specifikovala, co považujete za socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P5: *Prostředí, ve kterém má osoba/osoby příjmy pod hranicí životního minima.*

T: Jaké jsou podle Vás faktory, které vykazuje socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P5: *Rozdělila bych to do tří skupin. Za vnější faktory považuji nedostatek pracovních příležitostí v regionu, demotivující sociální politika, ekonomická či jiná krize. Za vnitřní faktory považuji nízkou úroveň vzdělání, osobní dispozice, rodina (minorita, genetická zátěž – sociálně ekonomicky slabá rodina „produkuje“ sociálně ekonomicky slabé jedince atd.), psychické faktory např. různé závislosti různého druhu. Poslední skupinou je pokles morálních hodnot ve společnosti například: „poctivost“ se nevyplácí, tradiční rodiny jsou znevýhodňovány, preferují se minoritní skupiny a single osoby.*

T: U jakých skupin osob je nejvyšší výskyt socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P5: *Osoby, které mají nízkou úroveň vzdělání, rodiny s vyšším počtem dětí a nepřizpůsobivé osoby.*

T: Jaký nepříznivý vliv to na tyto osoby může mít?

P5: *Vznikají závislosti na sociálním systému, dále rozpad rodin větší rozvodovost a záškoláctví. Dále živné prostředí pro kriminalitu například: drogová scéna, krádeže, fyzické a psychické týrání anebo zdravotní důsledky.*

T: Jak hodnotíte současný sociální systém podpory a pomoci?

P5: *Absolutně demotivující. Většinu finanční podpory spolknou přebujelá administrativa, „díky“ níž osoby propadají sociálním sítím. Osoba závislá na sociálních dávkách si*

nepomůže, nechá – li se zaměstnat přijde o dávky a je na tom díky nízkým platům stejně je to absolutně demotivující, proto raději setrvává na sociálních dávkách, „jistota je jistota“. Cituji uživatelku azylového domu: *„Když si seženu bydlení a práci, tak o práci můžu přijít a pak přijdu i o střechu nad hlavu. V azylu mám jistotu, že nepřijdu o střechu nad hlavou a díky sociálním dávkám mám zajištěné živobytí. Stojí mě to jenom 1x za měsíc se dostavit na úřad práce a pak mám celý měsíc volno“.* To vypovídá o všem, ne?

T: Jaký je Váš přístup k poskytování pomoci a podpory dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P5: *Můj přístup je hlavně profesionální, postupovat legálně, tzn. v mezích zákona a předpisů dané služby. Dále osobní přístup tedy lidský, dát něco navíc, své zkušenosti, své srdíčko-s mírou, aby člověk nevyhořel, v krizi se rozhodnout zdravým selským rozumem. V praxi oba přístupy propojuji, první je tzv. „povinný“, druhý činí službu lidskou a doplňuje to, co nelze vyjádřit paragrafy a literou zákona.*

T: Co je podle Vás silnou a slabou stránkou sociálního systému v rámci poskytnutí pomoci a podpory?

P5: *Za silnou stránku považuji profesionální potenciál, větší část pracovníků má sociální citění. Slabou stránkou beru adresnost versus přebujelost systém činí systém nepružný, mnohdy nefunkční, demotivující. Srovnám-li například vyplácení přídavků na děti plošně – stačila na to 1 mzdová účetní v podniku, stačilo nahlásit, že se narodilo dítě. Plošně vyplácené přídavky byly zároveň motivační. Návratem ženy do zaměstnání se nevystavovala rodina „riziku“, že si „pohorší“ – mluvím z vlastní zkušenosti, mohu srovnávat starý a nový systém – 3 děti jsme měli za totality, 2 po listopadu 1989, tedy po reformě sociálního systému.*

T: S jakými obtížemi se v praxi setkáváte?

P5: *Nepružnost adresného systému, přístup úředníků, rodiny na pokraji zájmu – vysoké nájem, nemožnost pořídit si vlastní bydlení, nízká síť navazujících služeb pro uživatelky, sociální byty. Teď budu možná nesociální, ale jako houby po dešti se staví domy s pečovatelskou službou, které jsou silně dotované, ale mladí lidé – budoucnost národa, nemají kde bydlet, protože bydlení pro ně je finančně nedostupné, zakládají rodiny pozdě, až když mají bydlení, ale pak mají třeba jenom 1 dítě, protože si pro vysokou hypotéku nemohou více dětí dovolit. To se následně odráží na důchodovém systému. Měly by být preferované či zvýhodňované zaměstnané rodiny, které vychovávají budoucí daňové poplatníky, a ne závislé na sociálních dávkách.*

T: V rámci Vaší práce poskytujete dětem nebo jejich rodičům určitou pomoc a podporu, jaké programy nebo služby nabízíte?

P5: *V rámci základních činností, vymezených zákonem: ubytování zpravidla na 1 rok, zázemí pro hygienu, zázemí pro přípravu stravy, pomoc s hledáním práce, pomoc s vedením domácnosti, pomoc s péčí o děti, pomoc s vyřizováním osobních záležitostí, pomoc s hledáním bydlení a pomoc při finančním hospodaření. V rámci fakultativních činností možnost vybrat si oblečení a obuv z šatníku, výtvarné a tvořivé dílny, pořádáme karnevaly, besídky, soutěže při různých příležitostech. A také součástí našich služeb jsou intervence jsou individuální nebo skupinové.*

T: Do jaké míry jsou tyto programy a služby využívány dětmi nebo rodiči?

P5: *Individuální setkávání vychází z individuálních cílů uživatelů, proto jsou v maximální možné míře využívány. Fakultativní činnosti bývají nárazové, občasné zpravidla je konzultujeme s uživatelkami, bývají cca z 90 % využité. U některých skupinových aktivit je účast povinná například: komunitky, generální úklidy společných prostor, aj.) tyto vychází z domovního řádu.*

T: Jaké programy nebo služby jsou nejčastěji poskytovány dětem nebo rodičům ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P5: *Dluhové poradenství, pomoc s vedením finančního hospodaření, řešení závislostí – spolupráce s adiktologickou poradnou, péče o děti – spolupráce se školními a předškolními zařízeními, aktivity směřující k aktivnímu, smysluplnému trávení volného času společně uživatelů a dětí – společné pečení, karnevaly, besídky, společná tvoření atd.*

T: Setkal/a jste se někdy s dětmi nebo rodiči, kteří by o možnostech pomoci nebo podpory nevěděli?

P5: *Ano.*

T: Pokud předchozí otázka byla Ano, tak jaké mohou být příčiny z nedostatečné informovanosti o pomoci nebo podpoře dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P5: *Domnívám se, že v současné době existuje široká síť pracovišť a poraden, kde mohou osoby získat informace. Ostatně povinnost poskytnout základní poradenství náleží každé registrované sociální službě. Základní informace lze získat i na obecních úřadech, sociálních odborech, veřejných vývěskách atd. Ve více případech se spíše jedná o následky*

neinformovanosti v širších souvislostech – např. naivita při sjednávání lichvářských půjček, pochybných úvěrů a smluv. V této oblasti myslím doposud je malá informovanost. Lidé neví, že mohou přijít o vše. V současné době existuje zcela legálně řada firem, které zcela legálně připraví osoby či celé rodiny o střechu nad hlavou. Svůj nemalý podíl na situaci má i dravá a mnohdy neetická reklama, která dokáže přesvědčit, že ta a ta půjčka je maximálně výhodná a ten a ten výrobek je pro něj naprosto nepostradatelný, i když bez něho byl doposud živ, zdrav a celkem šťastný.

T: Co považujete za překážky, které brání ve zlepšení a zkvalitnění podpory a pomoci?

P5: *Nestabilita ve financování sociálních služeb, vše se mění po volbách. Opakuji se, ale vidím to tak přebujelý adresný sociální systém, který v důsledku adresný není. Těží z něj vychytrálci, kteří se v něm naučí chodit a pak vysávají a vysávají. Malá podpora tradičních rodin a morálních hodnot ve společnosti. Stále platí ono dávné, moudré, že rodina je základ státu. Budou – li rodiny zdravé, stabilní a ekonomicky nezávislé, bude zdravý i stabilní stát. Jenom se na to nějak zapomíná.*

T: Jaké podmínky nebo faktory by podle Vás mohly vést ke zlepšení a zkvalitnění nabízené pomoci nebo podpory?

P5: *Reforma sociálního systému, zahrnující zvýhodnění pracujících rodin, plošné vyplácení přídavků, podpora úplné rodiny. Základní premisa – dítě má otce i matku. Neházet vyživovací povinnost na stát. Matka, která neuvede otce v rodném listě, by neměla mít automaticky nárok na dávky hmotné nouze. Při plošném vyplácení přídavků by byla motivována nastoupit dříve do zaměstnání, proto by bylo současné vhodné zvýšit zařízení např. dětských skupin, jeslí apod.*

T: Jak si představujete ideální možnosti podpory a pomoci dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí do budoucna?

P5: *Základní filosofie – nedat jim rybu, ale naučit je lovit. Vytvořit dostupná pracovní místa. Podpořit české firmy, zvýšit samostatnost české republiky na českých výrobcích.*

T: Tak, vyčerpaly jsme všechny otázky, děkuji Vám za rozhovor a informace, které jste mi poskytla. Na shledanou.

P5: *Nemáte za co. Na shledanou.*

P6

T: Dobrý den, jmenuji se Kristýna Hložková jsem studentkou oboru sociální pedagogika na UTB a tento rozhovor bude použit v mé bakalářské práci, která se jmenuje: Možnosti podpory dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Rozhovor je zcela anonymní proto Vás nebudu oslovovat jménem. Souhlasíte s účastí na tomto rozhovoru?

P6: *Ano.*

T: Děkuji.

T: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání a v jakém oboru?

P6: *Nejvyšší dosažené vzdělání mám magisterské v oboru sociální pedagogika.*

T: Jaká je délka Vaší praxe v tomto oboru?

P6: *Celkem jsem v oboru 7 let.*

T: Jaký je Váš věk?

P6: *Je mi 33 let.*

T: Co je náplní Vaší práce?

P6: *Rok a půl pracuji jako vedoucí sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. Jedná se o dělený úvazek, to znamená, že zčásti mám na starost záležitosti vedení služby – rozdělování úkolů, kontrola vykonané práce, propagace služby, účast na odborných setkáních se spolupracujícími organizacemi, zpracování výkazů, docházky a podkladů ke mzdám a odměnám a z části se věnuji přímé práci s uživateli služby – rodiny s dětmi. To znamená, že se věnuji také činnosti, jakou vykonávají mí podřízení.*

T: Co si představíte pod pojmem socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P6: *Ghetto, vyloučenou lokalitu, nízké vzdělání, nedostatek pracovních příležitostí, nízký standard bydlení, dluhy, exekuce, sociální dávky, nízký výdělek.*

T: Jak byste specifikoval/a, co považujete za socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P6: *Za socioekonomicky znevýhodněné prostředí považuju prostředí, které je pro jednotlivce demotivační a nemůže se z něj vlastními silami dostat. Jedná se podle mě o dlouhodobý stav, řekněme vícegenerační nebo předávaný z generace na generaci. Tím myslím, že když mají rodiče nízké vzdělání, např. nedodělanou střední školu, tak nemotivují své děti k tomu, aby měly na prvním místě vzdělání. Tím pádem také školu nedodělá, uplatnění na trhu práce*

nízké, pracovní návyky má vesměs nulové, vždyť rodiče neviděl chodit do práce. Anebo, když rodiče do práce chodí, tak vydělávají málo peněz, k tomu pobírají soc. dávky, ale nadávají na systém. Děti toto chování převezmou – haní systém, ojebávají práci, protože je mizerně placená, místo toho, aby si našli např. vedlejšák, začali šetřit na zbytných věcech apod.

T: Jaké jsou podle Vás faktory, které vykazují socioekonomicky znevýhodněné prostředí?

P6: *Nízké vzdělání, nízký příjem, obtížná uplatnitelnost na trhu práce, vyloučená lokalita, dluhy, absence pracovních návyků, negativismus ve smyslu, že moje problémy jsou způsobeny systémem, politiky, těmi druhými.*

T: U jakých skupin osob je nejvyšší výskyt socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P6: *Asi bych otázku obrátil a řekl, že v socioekonomicky znevýhodněném prostředí se nejčastěji ocitají osoby s nízkým, často jen základním vzděláním, kteří si nepřečtou smlouvu o půjčce pořádně nebo ji nepochopí, s nikým se neporadí a nedomyslí závažnost situace a možné důsledky při neplacení splátek. Také jsou častými členy této skupiny osoby s nedostatečnými pracovními návyky (mají odpracováno jen několik let v mizerném zaměstnání za pár korun), velkou část života byli na úřadu práce nebo nebyli v systému vůbec a mají dluhy na zdrav. pojištění. Tím pádem mají nízký invalidní důchod (výše důchodu je závislá na výši příjmu a počtu odpracovaných let), ze kterého mohou mít ještě exekuční srážky kvůli dluhům na zdravotním pojištění z doby, kdy nebyli ani zaměstnaní, ani na Úřadu práce. To se pak těžko vychází ze začarovaného kruhu-v případě, že si jedinec najde lepší práci za více peněz, mu stejně v ruce zůstane nezabavitelné minimum, protože zbytek vezme exekutor na dluhy a na své výlohy. Takže člověk více pracuje, vydělává víc, ale prakticky to nijak nepocítí. A co si budem povídat, málokdo si řekne, že teď sice výsledek nevidím, ale z dlouhodobého hlediska je to pro mě dobré. Což mě vede k tomu, že lidem v socioekonomicky znevýhodněném prostředí často chybí predikce, opatrnost, myšlení na budoucnost.*

T: Jaký nepříznivý vliv to na tyto osoby může mít?

P6: *Každý s realitou bojujeme jinak. Nejčastěji se do takového boje povolává alkohol, který taky není zadarmo, ale pořád je to nejlevnější, nejdostupnější, společností nejakceptovanější a nejsnáze aplikovatelná droga. Pod vlivem drogy člověk nadělá spoustu hloupostí. Když je na ni závislý, tak pro ni udělá první poslední. Může přijít o bydlení, tak že přestane platit nájem úplně. Pak tu máme bezdomovectví se závislostí. K tomu se mohou přidat i psychické problémy, nabalí se to na sebe jako sněhová koule a opět se z toho těžko vystupuje.*

T: Jak hodnotíte současný sociální systém podpory a pomoci?

P6: *Dřív jsem 5 let pracoval na Úřadu práce – oddělení hmotné nouze. Přehled o fungování systému nepojistných sociálních dávek mám celkem dobrý a myslím, že princip je v zásadě dobrý. V poslední době se celkem zpřísnil, což podle mě není na škodu. Ovšem je to uděláno „počesku“, takže má mezery, které často někdo využívá. Chtít spravedlnost a stejně pro všechny je utopie. Soc. systém je tu od toho, aby udržoval sociální smír.*

T: Jaký je Váš přístup k poskytování pomoci a podpory dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P6: *V podstatě pozitivní, jinak bych to nedělal.*

T: Co je podle Vás silnou a slabou stránkou sociálního systému v rámci poskytnutí pomoci a podpory?

P6: *Silnou stránkou je to, že ten systém vůbec existuje. Jsou státy, které podobný systém nemají vůbec. Jako slabou stránku vidím to, že je systém složitý a někdy zbytečně štědrý. V jednoduchosti je krása, v jednoduchých věcech nejde najít mezeru nebo kličku, hůře se obcházejí.*

T: S jakými obtížemi se v praxi setkáváte?

P6: *Klient nedostatečně spolupracuje, chce, abychom za něj věci řešili, je nekontaktní, v lepším případě informace zatajuje, v horším nepokrytě lže. Jindy si vytváří závislost na pracovníkovi nebo na službě.*

T: V rámci Vaší práce poskytujete dětem nebo jejich rodičům určitou pomoc a podporu, jaké programy nebo služby nabízíte?

P6: *Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi je službou soc. prevence. Své služby poskytujeme buď terénní formou (v přirozeném prostředí rodiny, tzn. že jezdíme k rodinám), nebo ambulantní formou (rodina přijde do našeho sídla, pokud si chce střežit soukromí). V zásadě poskytujeme čtyři základní druhy pomoci a podpory – výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.*

T: Do jaké míry jsou tyto programy a služby využívány dětmi nebo rodiči?

P6: *Služby jsou využívány především rodiči, s rodičem uzavíráme smlouvu o poskytování soc. služby. S dětmi vykonáváme výchovné činnosti, ale vždy za přítomnosti rodiče. Naší snahou je působit primárně na rodiče tak, aby on poté mohl působit na své děti. Vlastně se dá říci, že pomáháme rodičům, jak se lépe postarat o své děti, potažmo jak vyřešit svou aktuálně nepříznivou životní situaci, tak, aby už příště situaci dokázali zvládnout sami.*

T: Jaké programy nebo služby jsou nejčastěji poskytovány dětem nebo rodičům ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P6: *Nejčastěji poskytujeme výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti společně s pomocí při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Tyto dva druhy pomoci poskytujeme nejčastěji. Každá z nich však v sobě skrývá široké spektrum činností.*

T: Setkal/a jste se někdy s dětmi nebo rodiči, kteří by o možnostech pomoci nebo podpory nevěděli?

P6: *Ano, to je náš denní chleba. Běžně se setkávám s tím, že někdo neví, kam se může obrátit, co pro zlepšení své situace může udělat.*

T: Pokud předchozí otázka byla Ano, tak jaké mohou být příčiny z nedostatečné informovanosti o pomoci nebo podpoře dětem či rodinám ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí?

P6: *Sociální služby se snaží o sobě informovat, ale co si budeme povídat, nikdo se nezajímá o sociální službu, dokud ji nepotřebuje. Navíc pro spoustu lidí je nabídka soc. služeb a obsah jejich činností nesrozumitelná. Nevědí, co si pod pojmem sociálně aktivizační služby představit. U obchodů je to jiné. Když se otevře obchod s domácími potřebami, každý ví, jaký má sortiment. Jak tento stav zlepšit? Je to běh na delší trať. Plošná inzerce v médiích je utopie – je drahá, a navíc by tomu málokdo věnoval pozornost. Proto se snažíme navázat spolupráci mezioborově, aby o naší službě věděly školy, lékaři, pracovníci na OSPOD či úřadu práce, vedoucí kroužků apod. a v případě, že uvidí, že se v rodině děje nestandardní situace, může citlivě s rodiči promluvit, stručně popsat naši službu a předat jim leták s kontaktem na nás.*

T: Co považujete za překážky, které brání ve zlepšení a zkvalitnění podpory a pomoci?

P6: *Zde je potřeba říci, že pracovník je zodpovědný za průběh poskytování služby, že byl uživatel informován, edukován, byly mu dány možnosti pro řešení své situace, nikoli za*

výsledek uživatel má právo si vybrat a konat dle své svobodné vůle, pracovník za něj nerozhoduje. Jestli je zlepšením a zkvalitněním pomoci míněno samotné poskytování služby pracovníkem, tak musím říct, že by nebylo na škodu ubrat administrativní činnosti, aby se mohl věnovat více přímé práci s uživatelem. To znamená, usnadnit průběh. Pokud se otázka ptá, co je překážkou toho, aby se měl uživatel lépe, musím odpovědět, že je to nejčastěji sám uživatel. To nastává, pokud nechce spolupracovat, pomoc nepřijme nebo si naopak vytváří další problémy, které je potřeba řešit.

T: Jaké podmínky nebo faktory by podle Vás mohly vést ke zlepšení a zkvalitnění nabízené pomoci nebo podpory?

P6: *Z logiky věci odstranění překážek, které jsem uvedl v předchozí odpovědi. Takže snížení administrativy a aktivní přístup uživatele k řešení své situace.*

T: Jak si představujete ideální možnosti podpory a pomoci dětem ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí do budoucna?

P6: *Stává se, že využití naší služby v lidech vyvolává dojem méněcennosti, že jsou špatní rodiče nebo že něco neumí. Nejde nám o to někoho poučovat nebo kritizovat, ale pomoci mu naučit se nové věci, získat dovednost a poradit si tak, aby už naši službu nepotřeboval a zvládal svou životní situaci sám, vyřídit věci na úřadech, zjistit si informace na koho se může obrátit, zvládat školní přípravu s dětmi apod. Není přeci ostuda něco neumět nebo nevědět. Takže kdyby se změnil přístup společnosti jako celku k využívání soc. služeb a uživatelé by nebyli okolím stigmatizováni, jistě by to přispělo k ochotě širší veřejnosti naše služby přijímat.*

T: Děkuji Vám za rozhovor. Na shledanou.

P6: *Na shledanou.*